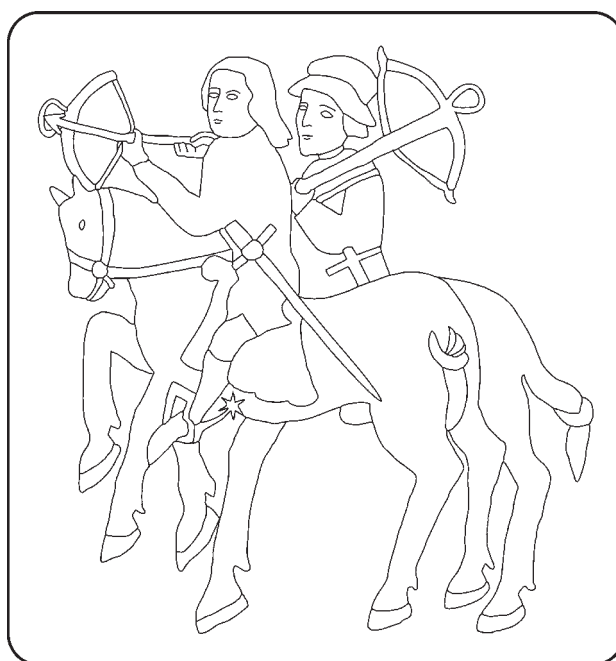

49. medzinárodná konferencia archeológie stredoveku

**PRODUKCIA, SPRACOVANIE A SKLADOVANIE POTRAVÍN
V STREDOVEKU A VČASNOM NOVOVEKU**

Konferenčné materiály

**Zvolen
18. – 22. september 2017**

NITRA 2017

Editori

Marej Ruttkay, Milan Hanuliak, Ján Beljak, Lucia Nezvalová, Marek Vojteček

Organizátor

Archeologický ústav SAV v Nitre

Participujúce inštitúcie

Mesto Zvolen; Katedra plánovania a tvorby krajiny, Fakulta ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene; Katedra archeológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre; ARCHEOFACT, občianske združenie; Priaznivci Pustého hradu

Vzniklo v rámci projektov

APVV-15-0330: Človek a krajina na Kysuciach a priľahlom Považí v stredoveku a na začiatku novoveku.

VEGA č. 1/0208/15: Človek a hory v priebehu času – od pravekých hradísk k stredovekým hradom.

VEGA č. 1/0095/17: Kríza a kolaps na pomedzí stredoveku a novoveku (sondy do problematiky v slovenskom kontexte).

VEGA č. 2/0156/14: Stredoveké pochovávanie na Nitriansku.

VEGA č. 2/0175/16: Korpus včasnostredovekých hradísk Slovenska.

VEGA č. 2/0037/17: Úloha materiálnej kultúry pri formovaní ekonomických, sociálnych a interetnických väzieb v stredovekých komunitách.

International Visegrad Fund – Small Grant No. 21710153: School of Archaeology in Zvolen (Slovakia) 2017.

Organizačný výbor

PhDr. Peter Bednár, CSc., PhDr. Ján Beljak, PhD., doc. PhDr. Noémi Beljak Pažinová, PhD., PhDr. Milan Hanuliak, DrSc., Mgr. Juliana Kochlicová Ištóková, PhD., Ing. Juraj Modranský, PhD., doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc., Ing. Martina Slámová, PhD., Mgr. Marek Vojteček, PhD., Mgr. Barbara Zajacová

Počítačová sadzba: Beáta Jančíková

Tlač: VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava

Na prednom obale: Lovecká scéna z 2. pol. 15 stor. Transfer nástennej maľby z rímskokatolíckej fary sv. Alžbety vo Zvolene.

Na zadnom obale: Mosadzné kovanie s vyobrazením kráľa z Dolného Pustého hradu z 2. pol. 13. stor.

ISBN 978-80-8196-005-5

MESTO ZVOLEN AKO HOSTITEĽ KONFERENCIE

Územie mesta Zvolen a jeho bezprostredné okolie patrí k atraktívnym miestam na osídlenie už od dávnych čias. Svedčia o tom početné archeologické náleziská z viacerých období praveku, protohistórie a stredoveku. Spolu ich je doteraz v katastrálnych územiach mesta Zvolen evidovaných 29. Dnes je Zvolen sídlom viacerých inštitúcií s celoslovenským dosahom so zameraním predovšetkým na lesníctvo a drevárstvo (Národné lesnícke centrum, Lesnícke a drevárske múzeum, Ústav ekológie lesa Slovenskej akadémie vied). Je tiež sídlom Technickej univerzity so štyrmi fakultami a stredných škôl s rôznymi odbormi.

Zvolen bol odpradávná dôležitou križovatkou obchodných ciest. Tento atribút si zachoval dodnes, ako jeden z najdôležitejších železničných uzlov a dôležitá križovatka medzinárodných ciest spájajúcich Krakov s Budapešťou a Bratislavu s Košicami. V susednom meste Sliač sa nachádza medzinárodné civilné a vojenské letisko a Zvolen je sídlom Veliteľstva vzdušných síl OS SR. Mesto Zvolen sa zároveň vzorne stará o svoje kultúrne dedičstvo. Viacero pamiatok zrekonštruovalo a od roku 1992 financuje výskum a obnovu Pustého hradu.

Od novembra 2007 sídli vo Zvolene Výskumné pracovisko Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied. Na strednom Slovensku takéto pracovisko chýbalo. Juh stredného Slovenska pritom patrí medzi na nálezy bohaté, ale archeologicky najmenej poznané regióny stredného Slovenska. Personálne je pracovisko vo Zvolene obsadené samostatným vedeckým pracovníkom PhDr. Jánom Beljakom, PhD, ktorý ho zároveň vedie. Ďalšími vedeckými pracovníkmi sú Mgr. Róbert Malček, PhD. a Mgr. Kristína Kučeráková, PhD. Technické práce má na starosti Albert Loydl. Od roku 2008 realizovali viac ako 250 záchranných a vedeckých archeologických výskumov. V poslednom období sa špecializujú na archeologické výskumy na hradoch a kaštieloch: Pustý hrad vo Zvolene (Dolný a Horný), Modrý Kameň, Čabrad, Dobrá Niva, Bzovík, Ostrá Lúka-Peťuša, Divín, Fiľakovo, Dolná Strehová, Žarnovica, Muráň, Šášov, Revište, Vyšný Kubín a ďalšie. Okrem záchranných a vedeckých archeologických výskumov sa pracovisko venovalo aj terénnej prospekcii v regiónoch stredného Pohronia a stredného a horného Poiplia, ktorá priniesla desiatky nových archeologických lokalít v tomto regióne.

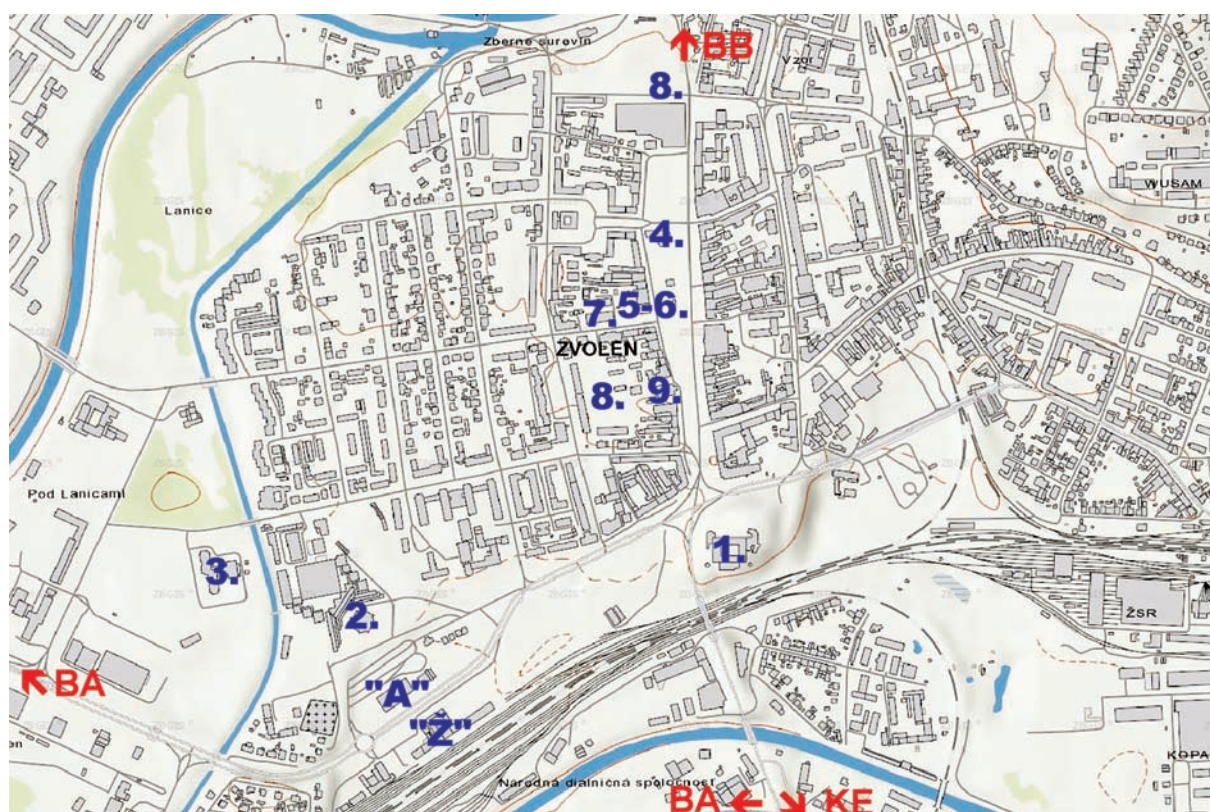
BUDOVA SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED VO ZVOLENE

Hlavná budova Technickej univerzity –
miesto konania konferencie

Internát Technickej univerzity Bariny

MAPA 1. CENTRUM MESTA ZVOLEN.

A – AUTOBUSOVÁ STANICA; Ž – ŽELEZNIČNÁ STANICA; 1 – ZVOLENSKÝ ZÁMOK; 2 – TECHNICKÁ UNIVERZITA;
3 – INTERNÁT BARINY; 4 – KOSTOL SV. ALŽBETY; 5 – STARÁ RADNICA; 6 – LESNÍCKE A DREVÁRSKE MÚZEUM;
7 – BUDOVA SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED; 8 – MESTSKÉ OPEVNENIE; 9 – EVANJELICKÝ KOSTOL SV. TROJICE.

PROGRAM

☞ PONDELOK 18. 9. 2017

- 9:00 – 13:00 Zvolenský zámok: registrácia účastníkov konferencie
 11:00 – 12:30 Prehliadka Zvolenského zámku s odborným výkladom Mgr. Michala Šimkovica
 13:00 – 13:30 Slávnostné otvorenie konferencie

Úvodné referáty

- 13:30 – 14:00 **Matej Ruttkay – Marek Vojteček:** Produkcia, spracovanie a skladovanie potravín v rurálnom prostredí v stredoveku a včasnóm novoveku – stav a perspektívy výskumu na Slovensku
 14:00 – 14:30 **Tünde Lengyelová:** Stravovanie a kuchyne na šľachtických dvoroch v ranom novoveku

Prvý prednáškový blok

- 14:30 – 14:50 **Noémi Beljak Pažinová – Radoslav Ragač:** Vrcholnostredoveký hrad Peťuša – šľachtické sídlo alebo mýtna stanica? Konfrontácia archeologických a historických prameňov
 14:50 – 15:10 **Ján Beljak – Noémi Beljak Pažinová – Michal Šimkovic:** Získavanie a skladovanie vody na Pustom hrade vo Zvolene
 15:10 – 15:30 **Miroslav Plaček:** Voda na hradoch johanitského štátu v Egeidě
 15:30 – 15:50 **Zoltán Vozák – Mário Bielich:** Konzumácia mäsa na hradoch v novoveku: prípadová štúdia z hradu Gýmeš
Diskusia

16:00 – 16:20 Prestávka

- 16:20 – 16:40 **Miroslava Cejpová – Magdalena Biedermanová:** Topenište v kuchyních Pražského hradu a niektoré jejich analógie
 16:40 – 17:00 **Igor Prokhnenko:** Sortiment potravinárskych výrobkov a podmienky ich skladovania na zámkoch v severovýchodnej časti Hornej Tisy
 17:00 – 17:20 **Jiří Varhaník:** Sýpka na hrade ve středověku
 17:20 – 17:40 **Tadeusz Grabarczyk – Olgierd Ławrynowicz:** Potraviny a způsoby jejich skladování na vojenských vozech na konci 15. a na počátku 16. století
Diskusia

☞ UTOROK 19. 9. 2017

Druhý prednáškový blok

- 9:00 – 9:20 **Michaela Látková:** Archeobotanika Mikulčíc. Zásobovanie potravinami včasnostredovekého hradiska
 9:20 – 9:40 **Michaela Látková – Mária Hajnalová – Laurent Bouby – Pavol Eliáš (jun.) – Miroslav Havlík – Jana Mihályová – Jana Hlavatá:** K otázke pôvodu a pestovania viniča na území Čiech, Moravy a Slovenska
Diskusia
 10:00 – 10:20 **Prestávka**

- 10:20 – 10:40 **Dieter Barz:** Wirtschaftliche Aktivitäten in frühen mittelalterlichen Burgen im archäologischen Kontext
- 10:40 – 11:00 **Michal Slivka:** Kláštorňá kuchyňa v stredoveku
- 11:00 – 11:20 **Jan Frolík – Jan Musil:** Jak se žilo v Bohaté čtvrti. Odpadní jímky středověké Chrudimi
Diskusia
- 11:40 – 13:00** *Prestávka na obed*

Tretí prednáškový blok

- 13:00 – 13:20 **Martin Miňo – Monika Fratričová:** Špecifická forma skladovacích priestorov v renesancii na príklade mesta Krupina
- 13:20 – 13:40 **Drahomíra Frolíková – Sylvia Kaupová:** Strava populace pohřbené v 10. století v Praze–Střešovicích – výsledky analýz obsahu uhlíku a dusíku v kostech
- 13:40 – 14:00 **Milan Hanuliak:** Poznámky k vrcholnostredovekým objektom so skladovacou a spracovateľskou funkciou
- 14:00 – 14:20 **Kryštof Derner – Petr Hrubý:** Otázka zemědělské a potravinářské produkce středověkých hornicko – hutnických komunit
- 14:20 – 14:40 **Michal Wieszik – Tomáš Lepeška – Juraj Modranský:** Wood pasture with pollards – forgotten way of medieval effectiveness
Diskusia
- 15:00 – 15:20** *Prestávka*
- 16:00 – 19:00 Exkurzia prihlásených záujemcov na lokalitu Peťuša, pre ostatných účastníkov prehliadka exponátov v Starej radnici, v Lesníckom a drevárskom múzeu a Rímskokatolíckeho kostola sv. Alžbety vo Zvolene

🍷 STREDA 20. 9. 2017**Štvrtý prednáškový blok**

- 9:00 – 9:20 **David Papajík:** Potraviny jako předmět zájmu lapků a jejich odraz v soudních sporech v Čechách a na Moravě ve 14.– 15. století
- 9:20 – 9:40 **František Gabriel – Lucie Kursová:** Nové objevy džbánovitých objektů v pískovcovém podloží
- 9:40 – 10:00 **Michał Wojenka:** Grodzisko w Bugaju koło Kalwarii Zebrzydowskiej (południowa Małopolska) a obležení zamku Barwałd w 1477 roku
Diskusia
- 10:10 – 10:30** *Prestávka*
- 10:30 – 10:50 **Jozef Labuda:** Nové poznatky archeologického výskumu z historického jadra Banskej Štiavnice
- 10:50 – 11:10 **Marián Samuel:** Zisťovací výskum v kostole sv. Martina v Banke pri Piešťanoch
- 11:10 – 11:30 **Bořivoj Nechvátal:** K johanitské kurii v Radomyšli u Strakonice
Diskusia
- 11:40 – 13:00** *Prestávka na obed*

Piaty prednáškový blok

- 13:00 – 13:20 **Martina Slámová – Pavel Hronček – Peter Jančura:** Environmentálna história Horného Tisovníka: od valašskej kolonizácie, cez expanziu priemyslu až po súčasné opúšťanie vidieka
- 13:20 – 13:40 **Jan Musil – Petr Netolický:** Interdisciplinární analýza zásobní jámy z Vestce (okr. Chrudim)
- 13:40 – 14:00 **Maxim Mordovin:** Stolová keramika koháryovských hradov v 17.–18. storočí
- 14:00 – 15:00 **Larisa Vinogradsky:** Tableware of late XVIII – early XIX centuries from a tavern on Market Square in Khmelnik, Vinnitsa region
Diskusia
- 15:00 – 15:20 Prestávka**
- 15:20 – 15:50 **Petra Šimončíčová Koášová:** Lieviky v keramickej produkcii vrcholného stredoveku
- 15:50 – 16:00 **Jaroslav Nemeš:** Drevené sudy a ich využitie pri skladovaní nápojov a potravín (stredoveké Uhorsko)
- 16:00 – 16:20 **Lýdia Chovancová:** Varianty ochrany mníšskeho príbytku č. 3 zo Zoborského kláštora v Nitre
- 16:20 – 16:40 **Markéta Augustýnová – David Černý – Ondřej Malina – Pavlína Schneiderwinklová:** Kobalt, modrá krása
Diskusia
- 18:30 Prezentácia posterov a vystavených materiálov v budove Technickej univerzity

☞ ŠTVRTOK 21. 9. 2017

- 8:00 – 18:30 Celodenná exkurzia: prehliadka sakrálnych stavieb v Čeríne, Zolnej a areálu Pustého hradu
- 19:00 – 22:00 Spoločenský večer v priestoroch jedálne Technickej univerzity

☞ PIATOK 22. 9. 2017

- 9:00 Ukončenie konferencie, odchod účastníkov zo Zvolena

ABSTRAKTY PRÍSPEVKOV**Produkcia, spracovanie a skladovanie potravín v rurálnom prostredí v stredoveku a včasnóm novoveku – stav a perspektívy výskumu na Slovensku***MATEJ RUTTKAY – MAREK VOJTEČEK*

Referát sumarizuje poznatky o aktuálnom stave výskumu významnej súčasti života stredovekej komunity na území dnešného Slovenska – produkcii, spracovaní a skladovaní potravín. Posledné desaťročia boli v znamení rozmachu záchranných archeologických výskumov a priniesli obrovský počet objektov, nálezov a informácií aj o živote stredovekom rurálnom prostredí. Významne sa zlepšili analytické postupy a laboratórne prístrojové vybavenie. Napriek tomu sa naše poznanie predmetnej témy za toto obdobie posunulo vpred iba minimálne.

Pri vyhodnocovaní archeologických výskumov sa najviac pozornosti venuje objektom, v ktorých sa potraviny spracovávali, skladovacím objektom a tomu, čo sa v „skladoch“ uchovávalo. Menšia pozornosť je zacielená na komplexnú analýzu archeobotanického a archeozoologického fondu. Napriek tomu počet prác v tejto oblasti začína stúpať. Predstavené sú publikované výsledky viacerých interdisciplinárnych projektov. K ojedinelým príkladom hĺbkovej analýzy patrí spracovanie včasnostredovekého nálezového fondu Bajč. Tu bolo možné určiť sortiment chovaných a lovených zvierat, zameranie a kvalitu chovu, postupný prechod od mäsovej k mliečnej produkcii a pod. Ďalším príkladom je prípadová štúdia zameraná na analýzu a interpretáciu rastlinných makrozvyškov získaných v r. 2005–2012 na lokalite Kopčany na ľavobreží rieky Moravy. Žiaľ, stále chýbajú komplexné práce s multidisciplinárnym prístupom. Mimo pozornosti spravidla ostávajú aj rôzne formy zuhoľnatej potravy (napr. na dne nádob) a málo sa využíva rozsiahly fond historických prameňov. Minimálna pozornosť sa doteraz venovala tzv. izotopovým analýzám kostrových pozostatkov a z nich vyplývajúcich možnosti rekonštrukcie stravy.

V krátkej budúcnosti by bolo vhodné cielene budovať základňu mladých interdisciplinárne zameraných bádateľov, na jednej strane zintenzívniť analýzy doteraz nazhromaždených vzoriek a na druhej strane viac tlačiť na zväčšenie objemu kvalitne odoberaných vzoriek a ich urýchlené vyhodnotenie. Vhodnou cestou je zadávanie podobných tém v rámci magisterského a doktorandského štúdia. V rámci slovenských, prípadne medzinárodných grantových schém bude potrebné navrhnuť pilotný projekt na komplexné spracovanie aspoň jednej stredovekej rurálnej lokality a tak preveriť možnosti rekonštrukcie rastlinnej a živočíšnej produkcie a ekonomiky stredovekej dediny v kontexte s environmentálnymi vzťahmi.

Stravovanie a kuchyne na šľachtických dvoroch v ranom novoveku*TÜNDE LENGYELOVÁ*

Politické a vojenské pomery v 16. storočí významne zasiahli do každodenného života obyvateľstva Uhorska. Šľachta sa postupne udomáčňovala v novopostavených pohodlných kaštieloch, preberala nový, komfortnejší životný štýl, otvorila sa zahraničným vzorom. Napriek tomu si zachovávala a pridržovala sa aj svojich starých tradícií. Nové trendy sa prejavili v prvom rade vo výstavbe a umiestnení kuchyne, vytvorení pracovno-obslužného krídla v budove kaštieľa, usporiadania na funkčnosť, popri tom však dostatočne oddeleného a vzdialeného od obytných priestorov. Zároveň dochádza k diferenciacii zamestnancov a ich väčšej špecializácii. V rámci šľachtickej spoločnosti sa vytvára nový model stolovania, etikety, presadzujú sa jemnejšie a kultivovanejšie formy správania sa pri stole. Na dvoroch aristokracie sa objavujú zahraniční kuchári, ale aj nové druhy jedál a nápojov. Nezanedbateľný vplyv na premeny stravovania mala aj dlhodobá osmanská prítomnosť v krajine.

Vrcholnostredoveký hrad Peťuša – šľachtické sídlo alebo mýtna stanica? Konfrontácia archeologických a historických prameňov

NOÉMI BELJAK PAŽINOVÁ – RADOSLAV RAGAČ

Cieľom prezentácie je predstavenie archeologickej lokality Peťuša, ktorá sa nachádza pri Zvolene v katastri obce Ostrá Lúka. Ide o vrcholnostredoveký hrad obkolesený mohutnou kamennou hradbou, ktorý skúma Katedra archeológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre od roku 2011. Za sedem výskumných sezón sa potvrdilo datovanie hradu od konca 13. do 15. storočia a odkrytá bola bohatá nehnuteľná i hnuteľná materiálna kultúra. Hrad sa týči na kopci v bezprostrednej blízkosti rieky Hron a je vo vizuálnom kontakte so známym kráľovským Pustým hradom vo Zvolene. O staviteľoch, majiteľoch, prípadne užívateľoch hradu Peťuša konkrétne informácie nevieme, nakoľko zatiaľ nebol objavený žiadny jednoznačný písomný prameň, ktorý by sme s lokalitou mohli stotožniť. Pokúsime sa však konfrontovať získané archeologické pramene z hradu s dobovými historickými prameňmi o šľachtickej rodine Ostrolúckych a prameňoch viažucich sa na obec Ostrá Lúka (Stoluca), cez ktorú v stredoveku viedli významné obchodné cesty.

Získavanie a skladovanie vody na Pustom hrade vo Zvolene

JÁN BELJAK – NOÉMI BELJAK PAŽINOVÁ – MICHAL ŠIMKOVIC

Výskumná sezóna 2015 priniesla kompletne doskúmanie stredovekej cisterny na Pustom hrade, ktorá je najväčšia na stredovekých hradoch na Slovensku. Rozšírili sa tým naše poznatky o stredovekom tesárstve, stavebnej technike i každodennom živote na stredovekom hrade. Prevažná väčšina analyzovaných drier z jej dna bola vyhotovená z jedle a dendrochronologickou metódou sú datované do záveru 13. storočia. Na základe týchto poznatkov vieme posunúť výstavbu cisterny do dôb panovania kráľa Ondreja III. (1290 až 1301), t. j. na prelom 13. a 14. storočia. Zánik cisterny na základe analýzy z nej získaných archeologických nálezov predpokladáme na prelome 14. a 15. storočia (najneskôr do polovice 15. storočia). Potvrdzujú to nálezy keramických nádob, ale aj železný tesák, ostroha a ďalšie artefakty. Tieto nálezy zároveň menia zaužívané datovanie objektov na Pustom hrade. Nakoľko cisterna je súčasťou komplexu objektov, už pred jej vybudovaním v druhej polovici 13. storočia tu musel stáť hradný palác i s tzv. predpalácovým objektom a západnou prístavbou, v ktorej sa nachádza hlinené potrubie, kamenné žľaby a lavabo na sústredenie a azda i filtráciu dažďovej vody. Výstavba cisterny a k nej zo západu pristavaného palácového krídla je zavŕšením významnej stavebnej etapy zo záveru 13. storočia, resp. z prelomu 13. a 14. storočia.

Voda na hradech johanitského štátu v Egeidě

MIROSLAV PLAČEK

Po vypuzení kresťanů ze Svaté země (1291) se rytířské řády stáhly na Kypr, ale johanité brzy obsadili Rhodos (1307/1309) a další ostrovy, kde vytvořili řádový stát. S ohrožením anatolskými emiráty se vyrovnávali zesílením opevnění města Rhodos a desítkami hradů a strážních věží a intenzita vzrostla s expanzí osmanské říše. Skalnaté ostrovy s minimem vodních zdrojů se potýkaly se zajištěním vody. Zejména na hradech řešili problém zřízením cisteren, dokonce několika. Na zříceninách se vždy nedochovaly, ale příklady se dají nalézt zejména na hradech ostrova Rhodu (Philerimos, Pheraclos, Kritinia, Lindos ad.). Část tvoří jednoduché

prostory kryté valenými klenbami, některé, rovněž klenuté, jsou dvojdielné (s filtrační komorou). Oproti našim cisternám nejsou izolovány jílem, ale pálenou omítkou. Chybí rovněž otevřené vyzděné nádrže – berkily, které se využívaly v křižáckém Zamoří.

Konsumácia mäsa na hradoch v novoveku: prípadová štúdia z hradu Gýmeš

ZOLTÁN VOZÁK – MÁRIO BIELICH

Cieľom príspevku je prezentovať a interpretovať faunálne pozostatky z NKP Hrad Gýmeš v katastrálnom území obce Jelenec. Archeologický výskum na hrade prebieha od roku 2012 a uskutočňuje ho Archeologický ústav SAV v Nitre. Výskum priniesol mnoho nových poznatkov o stavebnom vývoji hradu, ale aj o materijálnej kultúre neskorého stredoveku a novoveku. Výskum pomohol k detailnejšiemu spresneniu stavebného vývoja objektu pôvodnej gotickej brány (sonda 9) a bočného parkánového vstupu (sonda 15).

Osteologické pozostatky (celkovo viac ako 2 000 fragmentov) pochádzajú najmä z dvoch sond (sondy 9 a 15). Vyhodnotené boli kvantifikačnými metódami, podľa druhov, pohlavia a veku jedincov. Analýzou osteologického materiálu bola zistená veľká rozmanitosť druhov zvierat s dominanciou domácich druhov (hovädzí dobytok, ošípaná, ovca/koza, hydina) pred lovenými. Zároveň tu boli zachytené aj pozostatky komenzálnych živočíchov (hlodavce).

Archeozoologická vzorka obsahuje mnoho kostí so stopami po sekaní a rezaní, čo hovorí o funkcií mäsa ako potravinu na hrade. Na niektorých kostiach sa zachytili aj stopy po ohrýzaní (pes alebo hlodavec). Snažili sme sa rozpoznať aj stopy po tepelnom spracovaní. Pri pečení sa mení sfarbenie kostného tkaniva. Varenie mäsa určia až fyzikálno-chemické analýzy.

Topeniště v kuchyních Pražského hradu a některé jejich analogie

MIROSLAVA CEJPOVÁ – MAGDALENA BIEDERMANOVÁ

Kuchyně Pražského hradu jsou zachycené na plánové dokumentaci hradu, stavebně se dochovalo několik kuchyní v Ludvíkově křídle. V některých se objevují vedle běžného topeniště i topeniště se svislou šachtou s kovovým roštem a manipulačním otvorem v úrovni podlahy, ke kterým se již podařilo objevit několik dalších analogií.

Sortiment potravinárskych výrobkov a podmienky ich skladovania na zámkoch severovýchodnej časti Hornej Tisy

IGOR PROKHENKO

Severovýchodná časť Hornej Tisy bola vďaka svojim klimatickým podmienkam a špecifikám terénu, a tiež pomerne slabému osídleniu jedným z tých mikroregiónov, ktoré sa medzi poslednými včlenili do organizačnej štruktúry Uhorskej monarchie. Boli tu vytvorené „lesné komitáty“, v ktorých sa osobitná pozornosť venovala poľovníctvu a rybolovu. Táto tendencia sa zachovala aj v rannej etape vývoja stredovekej kamennej opevňovacej architektúry kraja, čo sa odrazilo aj v písomných zdrojoch a osteologických mate-

riáloch pamiatok. Významný podiel divých druhov zveri (diviak, srna, jeleň) a vtákov (bažant) poukazuje na úlohu poľovačiek v živote vrchnosti feudálnej spoločnosti. Výrazne menej stretávame kosti rýb, avšak údaje v písomných zdrojoch a umiestnenie pamiatok v zónach vodných plôch svedčia aj o významnom zastúpení rýb v sortimente jedálneho obyvateľov zámkov. Osteologické výskumy dokazujú, že v neskorých etapách existencie zámkov dominovali v stravovaní ich obyvateľov také druhy domácich zvierat, ako ošípané a hovädzí dobytok, súčasne je v stravovacom sortimente len minimálne zaznamenaná prítomnosť drobného dobytku. Stratigrafické pozorovania dokazujú, že po požití mäsa zvierat a rýb sa kosti hromadne zhadzovali priamo na podlahu, čo viedlo k nehygienickým podmienkam (hromady kostí gastronomických zvierat vo výške podlahy boli často sprevádzané košťami potkanov).

Jednou z osobitostí mikroregiónu Hornej Tisy bol proces spracovania Solotvinských ložísk soli. Splavovanie soli za účelom jej predaja sa realizovalo po rieke Tisa (hlavnej vodnej tepne) a kontrolovalo sa z kontrolných stanovišť, postavených v jej údolí a v miestach ťažby soli (Solotvino, Vyškovo, Chust).

Dôležitou súčasťou sortimentu potravín obyvateľov zámkov na uvedenom území bolo víno miestnej výroby.

Koncom 13. a v prvej polovici 14. storočia sa pre uskladnenie zásob potravín na pozorovateľniach, strážnych stanovištiach (Broňka, Vyškovo) využívali pivnice, vyhlbené do skaly o niečo nižšie, v porovnaní s pozorovateľňou, a v období 15.–17. storočia, s rozvojom zámockej architektúry sa za týmto účelom začali používať priestrané pivničné priestory, nachádzajúce sa pod obytnými miestnosťami (Užhorod, Mukačevo, Chust) alebo nevelké pivnice v podobe malých izbičiek, do ktorých viedol úzky vchod (Koroľovo, Kvasovo).

Sýpka na hradě ve středověku

JIŘÍ VARHANÍK

Príspevek stručne shrnuje názory dosavadnej literatúry na túto otázku a komentuje konkrétne príklady v súvislosti s charakterom hospodárskeho provozu na stredovekom hradě.

Potraviny a způsoby jejich skladování na vojenských vozech na konci 15. a na počátku 16. století

TADEUSZ GRABARCZYK – OLGIERD ŁAWRYNOWICZ

Príspevek sa zaoberá vozy s jidlom, ktoré doprovádzali poľské kráľovské vojsko v kampaniach na prelomu 15. a 16. storočia. Jednalo sa o vozy vyslané kráľovskými mestami a vozy, ktoré patrili zúčastneným rytířom. Bude predstavená problematika organizácie tábora a zásobovania potravinami v priebehu válečných ťažení dle vojenských regulí z 15. storočia. Jejich veľká časť je venovaná práve potravinám. Predstavené tak budú typy potravín branných do vojny, spôsob ich transportu i ochrana pred zkažením.

Archeobotanika Mikulčíc.**Zásobovanie potravinami včasnostredovekého hradiska***MICHAELA LÁTKOVÁ*

Príspevok má za úlohu zhodnotiť rastlinné makrozvyšky (len semená) získané z rôznych typov archeologických uložení lokalít Mikulčice a Kopčany. Výsledky analýz rastlinného materiálu majú prispieť do diskusie, ktorá sa týka organizácie poľnohospodárstva, subsistencie včasnostredovekej spoločnosti a ekonomických vzťahov centrálného sídla s osadami v jeho zázemí. Jej zámerom je rekonštrukcia subsistenčnej stratégie centra, ktorá je založená na identifikovaní postupov pestovania a spracovania plodín a spôsobu využívania krajiny v hospodárskom zázemí. Rastlinný materiál je testovaný sériou rôznych mnohorozmerných štatistických analýz, tafonomických, ekonomických a ekologických metód. Výsledky týchto analýz sú následne konfrontované s archeologickými teóriami, ktoré interpretujú poľnohospodárke praktiky na základe archeologických nálezov a objektov. Celkovo možno konštatovať, že táto štúdia prináša poznatky z iného uhla pohľadu, ako tomu býva v tradične zameraných archeologických či archeobotanických prácach.

K otázke pôvodu a pestovania viniča na území Čiech, Moravy a Slovenska*MICHAELA LÁTKOVÁ – MÁRIA HAJNALOVÁ – LAURENT BOUBY – PAVOL ELIÁŠ (JUN.) – MIROSLAV HAVLÍK – JANA MIHÁLYOVÁ – JANA HLAVATÁ*

Semená vínnej révy patria v archeobotanickom materiáli k najčastejším dokladom ovocia pestovaného v historických dobách na území Moravy, Čiech a Slovenska. Preto patrí stanovenie pôvodu – t. j. planý druh verzus domestikovaný kultivar – k jedným zo základných predmetov archeobotanického výskumu. Z hľadiska počtu archeobotanických nálezov kôstok vínnej révy patrí zatiaľ stále prvenstvo lokalite Mikulčice, kde sa našli v širokej škále sídliskových kontextov. Práve vysoká koncentrácia nálezov, potvrdené datovanie do včasného stredoveku (*Barta et al. 2014*) a charakter archeologických kontextov v ktorých sa našli, nabáda k interpretácii, že v tejto osade bola konzumácia vína – plodov či alkoholického nápoja – rozšírená.

V našej prezentácii sa zameriame na riešenie otázky či mikulčické nálezy kôstok predstavujú plody planého viniča (a predstavujú tak doklad výskytu lesného viniča v lužných lesoch rieky Moravy v rannom stredoveku) alebo pestovaný kultivar (a sú najstarším dokladom lokálneho pestovania hrozna u nás). Predstavíme výsledky dvoch metrických metód, ktoré na základe meraní viacerých častí kôstok a následným výpočtom indexov odlišujú plané formy od pestovaných a ktoré aplikujeme nielen na materiál mikulčický, ale na všetky dostupné a dostatočne zachované archeobotanické nálezy vínných kôstok z rôznych časových úsekov z územia našich krajín

Wirtschaftliche Aktivitäten in frühen mittelalterlichen Burgen im archäologischen Kontext*DIETER BARZ*

Im Rahmen von archäologischen Untersuchungen von Burgen werden zunehmend Hinweise auf handwerkliche Tätigkeiten fassbar. Werner Meyer stellt 1986 die Frage: „Soll von Hauswerk im Sinne einer Herstellung

für den Eigenbedarf oder von Handwerk im Sinne einer Überschussproduktion für den Verkauf gesprochen werden?“. Diese Frage dürfte in vielen Fällen nicht eindeutig geklärt werden. Im Rahmen dieses Beitrages sollen meist großflächige Untersuchungen von Burgen des 10. bis 12. Jahrhunderts der letzten Jahrzehnten kurz vorgestellt werden, in denen vermutlich von Handwerk im Sinne von Überschussproduktion ausgegangen werden kann.

In der Burg Sulzbach (Bayern, D) in der Hand von Grafen gibt nahe der Kernburg mehrere Öfen, die u. a. Hinweise auf Kettenhemden aus Eisen und Bronze sowie Gusseisen geben.

Die Burg Boves (Picardie, F) bei Amiens der gleichnamigen Herren, wird seit 1996 intensive untersucht. Hier können in der Oberburg handwerkliche Aktivitäten – u. a. die Verarbeitung von Gold – auf etwa der Hälfte der Fläche vom 10. bis 11./frühen 12. Jahrhundert nachgewiesen werden.

In der kleinen Burg *Château des Féés* (um 1000/ 11. Jahrhundert) bei Montcy-Notre-Dame, Ardennes F – wohl eines lokalen Herrn – wird die Verarbeitung von Gold und Glas nachweisbar. In der Burg *Schlössel* (ca.1030/40 bis frühes 12. Jahrhundert) bei Klingenmünster, Pfalz D, werden über die Verarbeitung und teils Recycling von Glas, Eisen, Bronze und Knochen/Horn in etwa zwei Dritteln der Oberburg auch Werkabfälle aus Gagat oder Elfenbein/ Wallroß fassbar. Einen Hinweis, das Burgen auch zum Schutz von wirtschaftlichen Ressourcen gedient haben könnten, gibt die Burg Hohenfels (ca. 11. Jahrhundert bis 1354) Pfalz D, in deren unmittelbarer Umgebung mehrere Pingen und Verarbeitungsplätze festgestellt werden können.

Vor dem verstärkten Aufkommen der Städte ab dem 13. Jahrhundert, dürften zumindest einige Burgen – in den Händen von verschiedenen sozialen Schichten – eine nicht unbedeutende Rolle im zeitgenössischen Wirtschaftsleben gespielt haben. Nicht nur dass die handwerklichen Aktivitäten teils in größeren Arealen der Oberburgen stattgefunden haben, sondern auch das hochwertige Produkte – sozusagen *Luxusobjekte* – hergestellt wurden, dürfte dies unterstreichen und einen Hinweis geben, das oft nicht nur für den Eigenbedarf produziert wurde.

Ein weiterer Aspekt – der Schutz von wirtschaftlichen Ressourcen – konnte nur angedeutet werden und es stellt sich die Frage, das bei teils „einsamen“ Burgen in größeren Waldgebieten, vielleicht auch der Schutz vom Wald im Vordergrund gestanden hat? Immerhin stellt Holz die „Primärenergie“ (Bau- und Brennstoff, Rohstoff für Holzkohleherstellung) des Mittelalters dar.

Kláštorná kuchyňa v stredoveku

MICHAL SLIVKA

Kláštorné hospodárstvo – produkcia potravín (obilniny, strukoviny, zeleninárstvo), pestovanie viniča, rybníkársť, skladovanie, destilácia a konzumácia (archeologické doklady).

Jak se žilo v Bohaté čtvrti. Odpadní jímky středověké Chrudimi

JAN FROLÍK – JAN MUSIL

Odpadní jímky jsou posledním článkem řetězu produkce, zpracování a skladování potravin, a to jako místo pro uložení odpadu a zkažených surovin. Chrudimské odpadní jímky poskytují při pečlivém výzkumu průřez proměnami životního stylu včetně stravování a vývojem drobné hmotné kultury v období 13. až

18. stoloť. Doložit lze opakované vyklízení zaplněných jímek a také způsoby úpravy prostoru s jímkami po jejich vyřazení z provozu. V čase se proměňuje také jejich podoba (odpadní jímky a odpadní jámy). Uvedené skutečnosti lze demonstrovat na výzkumu jímek na devíti parcelách v městském jádru (Filištínská ul., Hradební ul., Štěpánkova ul.) a na čtyřech parcelách na předměstí.

Špecifická forma skladovacích priestorov v renesancii na príklade mesta Krupina

MARTIN MIŇO – MONIKA FRATRIČOVÁ

Mesto Krupina nachádzajúce sa na pomedzí vinárskej a baníckej oblasti stredného Slovenska profitovalo z obchodu s vínom. V rannom novoveku sa mesto dostalo do priameho susedstva s Osmanskou ríšou. Aby výnosná činnosť mešťanov nebola ohrozená pohnutými udalosťami v pohraničí, vyvinula sa špecifická forma rozsiahlych skladovacích priestorov na pomerne malom hradbami ohraničenom priestore vo forme podzemných kresaných pivníc. Príspevok sa zaoberá genézou, mapovaním a zhodnotením tohto javu.

Strava populace pohřbené v 10. stol. v Praze-Střešovicích – výsledky analýz obsahu uhlíku a dusíku v kostech

DRAHOMÍRA FROLÍKOVÁ – SYLVA KAUPOVÁ

Raně středověké venkovské pohřebiště zkoumané v r. 2012 v Praze-Střešovicích poskytlo antropologický materiál z devatenácti dospělých jedinců, u nichž bylo možno určit pohlaví, pro zjištění složení jejich stravy pomocí analýzy obsahu uhlíku a dusíku v kostech. Jde o relativně reprezentativní soubor, neboť tvoří 36,54 % jedinců nalezených na pohřebišti. Izotopové hodnoty uhlíku a dusíku ukazují na stravu suchozemského charakteru, bez významného podílu ryb a s relativně významným podílem prosa. Přestože hrobová výbava zřetelně ukazuje na majetkové rozdíly, nízká variabilita hodnot (zejména uhlíku) ukazuje na jednotné potravní chování celé populační skupiny, což je pro tento soubor specifické. Lokalita ležící v sousedství Pražského hradu byla srovnávána s hodnotami zjištěnými jednak na pohřebištích v hradním areálu, jednak v jeho bezprostředním zázemí. Porovnání hodnot ukazuje na socio-ekonomický gradient ve výživě vůči populaci Pražského hradu. Oproti dalším souborům ze zázemí přemyslovských center vykazují Střešovice nadprůměrnou kvalitu výživy.

Poznámky k vrcholnostredovekým objektom so skladovacou a spracovateľskou funkciou

MILAN HANULIAK

Objekty predmetného využitia tvoria štandardnú súčasť vrcholnostredovekých sídlisk. Patria k nim obilné zásobnice, zásobné jamy, exteriérové pece a ohniská. Z ich tvaru a rozmerov vyplynie, že niektorí reprezentanti mohli byť využívaní na špecifickejšie účely ako ostatné. Túto skutočnosť však nepodporuje skladba materiálnej kultúry z ich výplní. K odstráneniu tohto nedostatku môže sčasti prispieť sledovanie polohy

týchto objektov v sídliskovom areáli, vo vzťahu k obydlíam. Z tohto pohľadu nadobúdajú patričný význam veľkoplošne preskúmané osady z Beckova, Slovenskej Novej Vsi a Zelenča, ktorých rozbor predstavuje ťažiskovú časť tohto príspevku.

Otázka zemědělské a potravinářské produkce středověkých hornicko-hutnických komunit

KRYŠTOF DERNER – PETR HRUBÝ

Autoři se zamýšlí nad otázkou obživy a zemědělské produkce středověkých hornicko-hutnických komunit. Určité informace např. o chovu dobytka či o spotřebě potravin obsahují báňské zákoníky a další písemné právní prameny 13.–14. století. Cenné poznatky o životě těchto komunit v podobě archeobotanických a archeozoologických dat přináší archeologické výzkumy zaniklých hornických osad. Komplexním přístupem si lze přinejmenším položit otázku, zda byl z hlediska spotřeby potravin režim jejich hospodářství zcela pasivní, tzn. konzumní a tedy plně závislý na okolní zemědělské produkční sféře, popř. zda měl charakter subsistenčního hospodaření. Autoři se pozastaví i nad otázkou doloženého zvířectva na hornických osadách z hlediska produkce potravin vs. účelového specializovaného chovu sloužícího k pracovnímu nasazení na dolech, v úpravkách a v dopravě.

Wood pasture with pollards – forgotten way of medieval effectiveness

MICHAL WIEZIK – TOMÁŠ LEPEŠKA – JURAJ MODRANSKÝ

Wood pastures with trees managed by pollarding were well established across whole Europe since the Middle Ages. The trees, despite having positive environmental effects on livestock, served as important source of fodder and wood. Pollarded wood pastures were hence a multifunctional, state of the art, highly productive farming ecosystems. Despite relatively drastic treatment, the trees regenerated quite well, and grew to relatively high-age. After pollard treatment cessation the wood pasture may hence confusingly resemble an ancient forest. We conducted a field survey in order to identify historical pollarding within the Gavurky protected area, one of the last and best preserved wood pastures in Slovakia. By evaluating habitual features, we were able to confirm historical pollarding for more than 80% of present veteran trees. We provide framework for identification of pollarding in historical wood pasture localities, applicable in the conditions of long-term management cessation.

Potraviny jako předmět zájmu lapků a jejich odraz v soudních sporech v Čechách a na Moravě ve 14.–15. století

DAVID PAPAJÍK

Cílem referátu je ukázat, že předmětem zájmu lapků nebyly jen peníze, drahé látky či jímání osob, ale také potraviny v různé podobě. Autor bude analyzovat půhonné a nálezové knihy pro období 2. poloviny 14. století a 15. století, Popravčí knihu rožmberskou a Popravčí a psanecké zápisy jihlavské. Analýzou pramenně zaznamenaných soudních sporů autor ukáže, že nekalé lapkovské činnosti se neštítily ani osoby z řad vyšší šlechty. Lapkovská činnost se v dané době těžko odlišuje od osobních záští či politicky motivovaných činů (boje o města, markraběcí války na Moravě).

Nové objevy džbánovitých objektů v pískovcovém podloží

FRANTIŠEK GABRIEL – LUCIE KURSOVÁ

Příspěvek rozšiřuje soubor džbánovitých objektů, publikovaný v AH 15/90,261 – 274 o 5 objektů, zjištěných při výzkumech sídel na pískovcovém podloží. Jejich dokumentace a studium přinesly rovněž nové poznatky a naznačily i možnost jejich využití při dataci keramiky.

Grodzisko w Bugaju koło Kalwarii Zebrzydowskiej (południowa Małopolska) a oblężenie zamku Barwałd w 1477 roku

MICHAŁ WOJENKA

Grodzisku w Bugaju, pow. Wadowice, woj. małopolskie (znane też jako grodzisko w Bugaju Zakrzowskim lub w Zakrzowie) położone jest na szczycie góry Żar (wys. 530 m n.p.m.), w odległości około 200 metrów na wschód od ruin zamku Barwałd. W dotychczasowych opracowaniach naukowych najczęściej uważane było za pozostałość późnośredniowiecznej siedziby mieszkalno-obronnej, za czym przemawiać miał jego kształt, zbliżony do tzw. „gródków stożkowatych”. Badane było sondażowo w 1958 roku w ramach tzw. „Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej”.

W 2015 roku pod kierunkiem autora niniejszego referatu przeprowadzono prace wykopaliskowe, które doprowadziły do rozpoznania konstrukcji umocnień oraz weryfikacji chronologii grodziska. Wszystkie artefakty średniowieczne (ceramika naczyniowa, militaria) wydatowano ramowo na XV – początek XVI wieku. Datowanie to pokrywa się z wynikami analiz radiowęglowych, w świetle których funkcjonowanie umocnień osadzić należy w przedziale lat 1446–1530. Niewielka ilość zabytków ruchomych oraz brak warstwy kulturowej sugerują, iż znajdujący się na szczycie góry Żar obiekt obronny był krótko użytkowany.

Przeprowadzone badania wykopaliskowe wydają się pozwalać na zmianę poglądów na temat funkcji obiektu. W przekonaniu autora referatu grodzisko to stanowi pozostałość po obozie wojsk Jakuba z Dębna, oblegającego zamek Barwałd w 1477 roku na polecenie króla Kazimierza Jagiellończyka. Działania te wchodziły w skład szerzej zakrojonej kampanii zbrojnej, ukierunkowanej na neutralizację warowni znajdujących

się w rękach Mikołaja Komorowskiego, wówczas zagrożonych przejęciem przez Macieja Korwina. Podczas trwającego 7 tygodni oblężenia zdobyto zamki w Barwałdzie, Żywcu i Szaflarach, burząc doszczętnie pierwszy z wymienionych.

Najbliższe analogie dla obozu obronnego w Bugaju znaleźć można na terenie Czech (np. w sąsiedztwie zamków Pernštejn i Rokštejn).

Nové poznatky archeologického výskumu z historického jadra Banskej Štiavnice

JOZEF LABUDA

Za posledné dve desaťročia sa uskutočnil veľký počet archeologických výskumov v historickom jadre mesta Banská Štiavnica. Ide o výlučne záchranné výskumy, vyvolané stavebnou činnosťou na oprave a budovaní nových cestných komunikácií, na stavebnej obnove historických objektov – napr. meštianskych domov, sakrálnych priestorov farského kostola či Kalvárie. Výsledky výskumov priniesli nové poznatky o fortifikácii mesta v 16.–18. storočí, zničení a stavebnej obnove objektov v stredoveku a 17.–18. storočí, existencii technických zariadení na spracovanie rudy, ako aj množstvo nálezového materiálu. Osobitný význam má objav kaplnky sv. Anny v dnešnom interiéri radnice, ktorej situovanie bolo autormi turistických sprievodcov po meste situované na miesto v dnešnom exteriéri, pod sochou Immaculaty.

Zisťovací výskum v kostole sv. Martina v Banke pri Piešťanoch

MARIÁN SAMUEL

Abstrakt nebol doručený.

K johanitské kurii v Radomyšli u Strakonic

BOŘIVOJ NECHVÁTAL

Půdorysná rekonstrukce kurie v jejích jednotlivých etapách. Ideální hmotová podoba celku včetně sakrální stavby, nejstarší zachované kurie v českých zemích.

Environmentálna história Horného Tisovníka: od valašskej kolonizácie, cez expanziu priemyslu až po súčasné opúšťanie vidieka

MARTINA SLÁMOVÁ – PAVEL HRONČEK – PETER JANČURA

Katastrálne územie Horného Tisovníka s lokálne zachovaným rázom tradičnej lazníckej poľnohospodárskej krajiny patrí k hodnotným kultúrnym krajinám Karpát. Rozsiahlý systém poľnohospodárskych terás vznikol v relatívne nepriaznivých prírodných podmienkach. Cieľom príspevku je vysvetlenie a dokumentovanie jednotlivých fáz vývoja kultúrnej krajiny. Vo výsledkoch interpretujeme prírodné

a historické príčiny rozšírenia terás v území. Osídlenie doliny sa formovalo v priebehu stredoveku (1548) (Borovszky, 1911). Intenzita tlaku človeka na krajinu, v severnej časti Novohradu bola veľká, na čo poukazuje Mikovíniho mapa (1742). V období počas 18.–19. stor. nastala expanzia priemyselných aktivít a zintenzívnenie poľnohospodárstva, čo dokladujú naše výsledky. Zistili sme, že naopak v súčasnosti dochádza k opúšťaniu poľnohospodárskej pôdy. Adekvátne interpretácia historického a kultúrneho dedičstva krajiny v oblasti cestovného ruchu a správna delimitácia poľnohospodárskych pozemkov na lesný pôdny fond môžu priniesť finančný potenciál pre prírodne aj ekonomicky znevýhodnené katastrálne územie.

Interdisciplinárny analýza zásobní jámy z Vestce (okr. Chrudim)

JAN MUSIL – PETR NETOLICKÝ

V letech 2011 až 2013 proběhl archeologický výzkum při stavbě obchvatu v Chrudimi. Na archeologickém nálezšti Vestec II byl objeven pozůstatek sídliště z přelomu 12. až první poloviny 13. století. Předmětem předloženého příspěvku jsou výsledky multidisciplinární analýzy jedné ze zásobních jam (archeologie, makrozbytková analýza, antrakologická analýza a mikromorfologie).

Stolová keramika koháryovských hradov v 17.–18. storočí

MAXIM MORDOVIN

Posledných niekoľko rokov, sa počas výskumov na hradoch koháryovských panstiev objavilo významné množstvo dobre datovateľných keramických nálezov zo 17. až 18. storočia, čo umožňuje ich detailnú funkčnú klasifikáciu. Výrazne sa oddeľuje skupina luxusnej keramiky (inkluzíve habánska a rôzne porcelány). Najväčším je súbor jednoduchej, a relatívne na formy biednej kuchynskej keramiky (hrnce, trojnožky, zásobné nádoby atď.). Ale najdôležitejšou skupinou v celom súbore je bohato zdobená a tvarovo variabilná stolová keramika. Táto prednáška sa sústreďí predovšetkým na túto, poslednú skupinu, do ktorej patria predovšetkým tanieri, misy, krčahy, džbány a poháre. Rozlišujú sa predovšetkým použitou hlinou (červená, sivá a biela) a spôsobom výzdoby (maľovaná, kukučkovaná, kvapkovaná atď.). V príkladoch najmenej dvoch skupín je dobre pozorovateľné, ako sa pôvodne luxusná keramika 16. storočia stáva jednoduchšou, stolovou v 17. storočí.

Tableware of late XVIII – early XIX centuries from a tavern on Market Square in Khmelnik, Vinnitsa region

LARISA VINOGRODSKY

In the course of an archeological dig in Khmelnik on the territory of Market Square were revealed the remains of a tavern in a cellar (dated with a coin of mid – XVIII century). About 2000 pieces of dark grey ceramic tableware (reduction firing) decorated with burnishing and carved vertical flutes were found. All

tableware and cooking ware was made in one pottery. The range is standard for all diners. Big cooking pots as well as smaller ones for serving food had lids of corresponding diameter. Tableware prevails. These are big bowls (30–32 cm) for general usage. Dumplings and vareniky were served in them. Smaller mug-like pots with one handle 5 to 6 cm high were used for serving sour cream and other sauces. Hot sauces and other dishes were served in mug-like pots with hollow handle for a wooded stick to heat the pot in a stove. Individual dishes were served in smaller bowls. Some pieces of jugs were found as well in small amount. Plates of highly glazed pottery were used to serve wealthy citizens.

Lieviky v keramickej produkcii vrcholného stredoveku

PETRA ŠIMONČIČOVÁ KOÓŠOVÁ

Príspevok sa zameria na heuristiku a analýzu keramických lievikov z horizontu vrcholného stredoveku. Na základe nálezu z výskumu parcely v priestore stredovekého mestečka Devín sa chceme pokúsiť o interpretáciu ich funkcie.

Drevené sudy a ich využitie pri skladovaní nápojov a potravín (stredoveké Uhorsko)

JAROSLAV NEMEŠ

V referáte sa budeme zaoberať problematikou využitia drevených sudov pri skladovaní nápojov a potravín v stredovekom Uhorsku. Pri výskume vychádzame z analýzy asi dvoch stoviek písomných správ, v ktorých sa sudy spomínajú. Budeme si všímať informácie o nich, ako aj o komoditách, ktoré boli v nich uložené. Zhodnotíme tiež stredoveké ikonografické (obrazové) pramene. Zmapujeme hradné pivnice, kuchyne a pivnice duchovenstva a sudy vo vlastníctve obyvateľov uhorských obcí a miest.

Variety ochrany mníšskeho príbytku č. 3 na Zoborskom kláštore v Nitre

LÝDIA CHOVANCOVÁ

Zoborský kláštor je najstarším kláštorom na území dnešného Slovenska. Jeho stredoveká vývojová etapa je zachovaná len minimálne, zachované sú predovšetkým konštrukcie z konca 18. storočia. Barokový príbytok mnícha č. 3 je okrem kostola najzachovalejším objektom, pričom je ukončená jeho prvá etapa obnovy. Príspevok predstavuje varianty ochrany príbytku mnícha č. 3, kde zohľadňuje navrhovanú koncepciu obnovy areálu. Na základe archeologického výskumu a analógií je rekonštruovaná podoba tohto objektu z konca 17. storočia. Stanovené sú požiadavky na jeho obnovu – ochrana pôvodných a doplnených konštrukcií, vytvorenie expozície života kamalduského mnícha a i. Následne sú navrhnuté možnosti ochrany – zasypanie a päť variant náznakovej rekonštrukcie. Jednotlivé varianty sú v tabuľke bodovo vyhodnotené v závislosti od splnenia požiadaviek, čím je objektívne zistené najvhodnejší variant spomedzi navrhnutých.

Kobalt, modrá krása*MARKÉTA AUGUSTÝNOVÁ – DAVID ČERNÝ – ONDŘEJ MALINA – PAVLÍNA SCHNEIDERWINKLOVÁ*

Modrá barva byla vždy výrazem luxusu a elegance. Zdrojů k výrobě modré barvy nebylo po celý středověk mnoho. Významný obrat v situaci přišel koncem 15. století díky těžbě Ag-rudných ložisek v českosaském západním Krušnohoří. Minerály kobaltu tvoří součást rudní výplně zdejších stříbrnorudných žil a objev jejich barvodárné vlastnosti byl zjištěn záhy. Krása kobaltové modře rychle pronikla do výrobních odvětví a hlavní uplatnění našla v hrnčířství, sklářství, textilní výrobě aj. Zajímavá zjištění k výrobě kobaltové barvy v raném novověku přinesl také probíhající archeologický výzkum montánní krajiny v regionu západního Krušnohoří v rámci významného přeshraničního multidisciplinárního českosaského projektu ArchaeoMontan 2018.

ABSTRAKTY POSTEROV

Historické krajinné podmienky pre produkciu a skladovanie potravín

INGRID BELČÁKOVÁ

Poľnohospodárske regióny Slovenska poskytovali v minulosti rôzne klimatické, pôdne a hydrologické podmienky, ktorých miera ovplyvnenia človekom dosahovala hodnoty zabezpečujúce prirodzenú rovnováhu v krajine, čo malo prirodzene vplyv na diverzitu pestovania plodín. Niektoré potraviny boli preferované v severných regiónoch, iné v južných oblastiach Slovenska. Mnohé plodiny sa však pestovali celoplošne, napr. zemiaky. Spôsoby pestovania a uskladňovania plodín v jednotlivých regiónoch sa odlišujú najmä v dôsledku rozdielného spôsobu budovania obydľí, v dôsledku klimatických pomerov (počet letných dní, počet extrémne mrazivých dní a pod.), ale aj na základe tradícií a zvykov.

V príspevku porovnávame spôsoby pestovania a uskladňovania zemiakov a vybraných druhov zeleniny v novoveku na severe (Liptovská župa) a juhu (Novohrad) Slovenska. Priestor je venovaný aj špecifikám regiónov v súvislosti s konštruovaním zariadení na skladovanie potravín.

Poklad mincí v novovekom hrobe v interiéri Katedrály sv. Emeráma na Nitrianskom hrade v Nitre

PETER BEDNÁR – ZUZANA POLÁKOVÁ – JÁN HUNKA – MÁRIA KROŠLÁKOVÁ

V roku 2008 sa počas realizácie archeologického výskumu v interiéri Katedrály sv. Emeráma na Nitrianskom hrade v Nitre preskúmal hrob jedinca, ktorý mal pri sebe uložených niekoľko desiatok mincí. Hrob k306 sčasti zasahoval hornou časťou kostry do sondy 3, situovanej vo východnej časti lode Dolného kostola, západne od vchodu do sakristie. V sonde 3 patrila k horizontu najmladších hrobov. Pri ľavej stehrovej kosti mŕtveho sa vo zvyšku koženého mešca našlo 37 drobných strieborných mincí a jeden toliar. Mince obsahujúce rôzne razby, datujeme na základe najmladších do 17. stor. Tento výnimočný nález bude vyhodnotený z viacerých hľadísk (archeologického, numizmatického a antropologického).

Virtuálna prezentácia malých stredovekých opevnení

DANIEL BEŠINA

Vo vedecko-umeleckom obraze pôvodnej skutočnosti využíva prezentácia autentické svedectvo originálneho dokladu. Problematické je vhodne verejnosti sprístupniť pomerne neznámu a samozrejme aj málo preskúmanú problematiku, kde sa pracuje v zásade iba s torzovitými alebo hypotetickými informáciami. Práve takouto témou sú malé stredoveké opevnenia. V súčasnosti je populárne hlavne využitie počítačovej grafiky a virtuality v prezentácii kultúrneho a tým aj archeologického dedičstva. Spracovaná databáza lokalít na západnom Slovensku tvorí hlavný prvok na internetovom portáli prezentujúci túto tému širokej verejnosti. Okrem prezentácie by mal portál centralizovať doteraz zistené fakty a popri tom umožniť

neustále aktualizovanie nových údajov. Pri výbere preskúmaných archeologických nehnuteľných nálezov treba uplatňovať dôsledné hodnotiace kritériá, nakoľko prezentovanie všetkých pamiatok tohto druhu je nemožné. Obzvlášť je dôležité zohľadniť reálne možnosti ďalšej ochrany a využitia.

Potraviny a zásobovanie v živote vojska pozdňého stredoveku – srovnání možností a perspektiv z prostředí Francie a Českých zemí

JAN BIEDERMAN

Středověké vojsko nelze chápat pouze jako mrtvý nástroj pohybu politických dějin, ale je třeba jej akceptovat jako živý organismus vybavený vlastními životními funkcemi, které bylo třeba udržovat v chodu, měl-li správně fungovat. V tomto ohledu je velice důležité kladení otázek a hledání odpovědí v problematice toho, jakým způsobem bylo řešeno zásobování vojska v pozdním středověku a jaké potraviny měli nebo mohli mít ozbrojenci v 15. století k dispozici. Cílem tohoto příspěvku je uvedená témata nastínit v kontextu regionů Francie, Burgundska a prostoru českých zemí.

Z pivnice kamaldulského mnícha. Archeofaunálne nálezy zo Zoborského kláštora v Nitre

ZORA BIELICHOVÁ – MARIÁN SAMUEL

Archeologický výskum lokality Nitra-Zobor priniesol už množstvo nových poznatkov o vývoji, architektúre a materiálnej kultúre Kamaldulského kláštora sv. Jozefa (1695–1782). K jedným z výnimočných objavov sa radí i súbor keramiky, skla a kostí získaný v roku 2003 zo zásypu pivnice eremitského domu č. 9. Nádoby používané k výzdobe interiéru a pri podávaní jedál v rámci spoločného a individuálneho stravovania pravdepodobne pochádzajú z rokov 1760–1782. V rámci kostí a schránok, dominujú ryby a iné akvatické druhy zvierat (korytnačka močiarna, bobor, vydra, rak riečny), pričom domáce cicavce a hydina majú nízke zastúpenie, čo jednoznačne reflektuje stravovacie predpisy mníšskej komunity. Kontext a zistená anatomická štruktúra ukazujú, že ide o zmes kuchynského a stolového odpadu. Výskyt veľkých jedincov rýb (hlavne sumec, štika, kapor) a podobnosť zaznamenaných modifikácií (zárezy a záseky) svedčí o organizovanom zásobovaní a spracovaní mäsa v kláštore, ako aj možnom lokálnom odchove zvierat (existujúci rybník a hlievy).

Význam značiek a výzdobných motívov (?) na poľnohospodárskom náradí v stredoveku a novoveku

ZUZANA BORZOVÁ

Jeden z najdôležitejších archeologických dokladov poľnohospodárskej produkcie (nielen) v stredoveku je nepochybne poľnohospodárske náradie. Pre stredovekého roľníka mali tieto nástroje okrem materiálnej hodnoty a praktického účelu nepochybne aj iný význam. Existuje celý rad javov, ktoré poukazujú na „osob-

ný vzťah“ či „kultový význam“ poľnohospodárskeho náradia. Zaujímavým fenoménom, ktorého funkciu sa v tomto ohľade doposiaľ nepodarilo jednoznačne interpretovať, je značkovanie, resp. zdobenie poľnohospodárskeho náradia. Zámerom príspevku je zhodnotenie problematiky značiek, znakov, výzdobných motívov a vzorov, ktoré sa vyskytujú na stredovekom a novovekom poľnohospodárskom náradí v stredoeurópskom priestore. Výsledkom by mala byť ich klasifikácia, ako aj možnosti interpretácie potenciálnej funkcie jednotlivých typov znakov a motívov.

Nedeštruktívny geofyzikálny prieskum zaniknutého kostola sv. Michala (?) v Šuriciach, okr. Lučenec

ALEXANDER BOTOŠ – JÁN TIRPÁK

Poster prezentuje výsledky nedeštruktívneho prieskumu zaniknutého kostola sv. Michala (?) v Šuriciach. Geofyzikálnym prieskumom bol identifikovaný kostol s pravouhlým presbytériom, s obdĺžnikovitou loďou, sakristiou pri severnej strane presbytéria, s vežou na západnej strane a s kryptou v centrálnej časti lode. Zaniknutý kostol v Šuriciach bol pre slovenskú odbornú literatúru neznámy.

Pohřebiště u kostnice v Sedlci u Kutné Hory. Příspěvek ke způsobu dokumentace vrcholně středověkých hřbitovů

JAN FROLÍK – JIŘÍ ŠINDELÁŘ

Záchranný archeologický výzkum u hřbitovní kaple Všech Svatých s kostnicí v Sedlci u Kutné Hory odhalil celkem 1497 koster jako jednotlivé hroby, ale také jako součást třiceti hrobů hromadných z období 13. až 16. století. Složitá nálezová situace velkého množství kosterních ostatků s komplikovanými stratigrafickými vztahy si vyžádala vypracování dokumentační metody, kombinující postupy 3D fotogrammetrie pro zachycení prostorových vztahů mezi jednotlivými kostrami s kresebnou dokumentací detailů nálezové situace a jednoznačnou identifikací hran torzovitě dochovaných hrobových jam.

Provenience surovin k výrobě rytířských kamen z brněnského Petrova

MARTIN HLOŽEK – HANA JORDÁNKOVÁ – IRENA LOSKOTOVÁ

Z archeologického výzkumu v areálu brněnské kapituly na Petrově pochází soubor zeleně glazovaných prořezávaných kachlů z římsy tzv. rytířských kamen (anděl štítonoš), vyráběných v letech 1454–1457 budínskou královskou dílnou pro Ladislava Pohrobka. Četnost dokladů pozůstatků těchto kamen v brněnských nálezech (různé typy z nejméně sedmi lokalit) vedla k exaktnímu ověření provenience petrského souboru s cílem přispět k hlubšímu poznání forem transportu luxusních kachlových kamen na prahu pozdního středověku. Kachle byly podrobeny mikropetrografickým rozborům, které prokázaly, že k jejich výrobě byla použita místní keramická surovina bohatá na ostřivo, která byla s největší pravděpodobností těžena na pravobřežních terasách řeky Svratky. Rozbory glazur metodami XRF a SEM-EDX odhalily, že zelená glazura na

povrchu kachlů nenese stopy alkalických složek a jako tavivo působil pouze PbO nebo PbO₂. Specifického zeleného odstínu bylo dosaženo přidavkem 2–3 % CuO. Kachle byly vypáleny v komorových pecích při teplotách kolem 1 000 °C.

Nové nálezy kovových součástí středověkého pluhu z Plzeňska a Rokycanska

JOSEF HLOŽEK – PAVEL VAŘEKA – JARMILA SAVKOVÁ

Nálezy železných součástí středověkého pluhu přináší možnosti studia vývoje tohoto, z hlediska získávání obživy klíčového artefaktu. Metalografické rozborů především radlic a krojidel vnášejí více světla do problematiky použitých technologií i míry péče věnované jejich výrobě. Nálezy krojidla v prostoru zaniklé středověké vesnice Sloupek a asymetrické radlice ze zaniklé středověké vesnice Dolany pak ilustrují také míru vlivu archeologických transformací na materiálovou strukturu a mechanické vlastnosti obou součástí pluhu.

Raně středověké osídlení na Šternbersku (současný stav bádání)

LUKÁŠ HLUBEK

Příspěvek se zabývá vývojem raně středověkého osídlení na území okresu Šternberk na Moravě. Zájmová oblast je zatím velmi málo prozkoumaná, zejména v porovnání s jinými středomoravskými regiony. Dosud se zde podařilo identifikovat pouze šest archeologických lokalit, které můžeme zařadit do 9. až 12./13. století. Další raně středověké vsi známe výlučně z písemných pramenů. Ty náležely buď klášteru Hradisko u Olomouce, nebo olomouckému biskupství. Nelze vyloučit, že jednou z příčin zdejšího osídlení může být také nerostné bohatství.

Pozdně gotické komorové kachle z areálu města Litovle

LUKÁŠ HLUBEK

Příspěvek se zaměřuje na několik kolekcí kachlů kladených do druhé poloviny 15. až na počátek 16. století. Tyto soubory pocházejí především z výzkumů olomouckého pracoviště Národního památkového ústavu a také ze sbírky bývalého Okresního vlastivědného muzea v Litovli. Kamnářské výrobky se koncentrují hlavně v historickém jádru města a několik málo exemplářů evidujeme v prostoru Starého města u Litovle. Na čelních vyhřívacích stěnách se vyskytují především motivy heraldické, méně již architektonické, náboženské nebo ornamentální. Analyzovány budou také vybrané vlastnosti technologicko-výrobního rázu (formát, typ okrajové lišty, úprava povrchu, typ komory atd.).

Přírodní prostředí vybraných středověkých lokalit a jeho variabilita

MARTIN JANOVSÝ – JAN HORÁK

Středověká ves a její přírodní prostředí je jedním z aktuálních témat řešených ve středoevropském prostoru. Hospodářské zázemí dvou prezentovaných středověkých lokalit – ZSV Hol (Hlavní město Praha) a Jevany-Dubina (Praha-Východ) bylo zkoumáno jak geochemickým testováním půdy, tak makroskopickým pozorováním půdních horizontů. Na základě analýzy půdních vzorků přenosným XRF spektrometrem lze pro Hol předpokládat zemědělský systém, který byl tvořen traťovou plužinou bez luk. Systém zde byl chybně aplikován na minerálně slabých písčitých půdách, stejně jako tomu bylo u zaniklých vsí v Polabí. Na lokalitě Jevany-Dubina bylo provedeno revizní geodetické zaměření a nově geofyzikální průzkum. Nová zjištění umožňují hlubší představu o hospodářském fungování lokality a jejího zázemí. S největší pravděpodobností se jednalo o hospodářský dvůr, který byl více náchylný k výkyvům v zemědělské produkci.

Neskorostredoveké zubadlá z Bojne

MIRIAM JAKUBČINOVÁ

Príspevok predstavuje nález neskorostredovekých zubadiel z hradiska Bojná III-Žihľavník. Ide o lokalitu, ktorá sa na základe nálezov zaradzuje skôr do obdobia sťahovania národov a do včasného stredoveku. Vo včasnom stredoveku bola súčasťou sústavy hradísk, kde zrejme plnila len menšiu obrannú funkciu. Vo vrcholnom a neskorom stredoveku patrila Bojná k panstvu na hrade Tematín a zubadlá môžu súvisieť so starými cestami vedúcimi cez Považský Inovec. Dokladajú záujem o lokalitu aj v neskoršom čase a vypovedajú o kontinuite osídlenia v tejto oblasti.

Spracovanie obilia na príklade nálezů z archeologického výskumu, na Kapitulskej ulici č. 7 v Bratislave

BRANISLAV LESÁK

V západnej časti historického jadra Bratislavy, v polohe Kapitulská ulica č. 7, sa počas archeologického výskumu odokryla nálezová situácia dokumentujúca mierne zahĺbený priestor, so štvoruholníkovitou pražnicou „in situ“ v blízkosti ktorej sa okrem hnutelných archeologických nálezov, nachádzali hniezda obilia – pravdepodobne tepelne upraveného.

Príklady skladovania potravín na bratislavských parcelách v stredoveku

BRANISLAV LESÁK – MARGARÉTA MUSILOVÁ – BRANISLAV RESUTÍK

Archeologický výskum historického jadra Bratislavy, pôvodných stredovekých parcel, priniesol nálezy nehnuteľných archeologických objektov, ktoré v zmysle nálezových okolností boli definované ako súčasti dlhodobého skladovania potravín. Poster je zameraný na lokalizáciu týchto objektov v rámci pôvodného stredovekého mesta, v rámci stredovekej parcely, ich základnú definíciu, ich vzťah s obytnou zónou, resp. hospodárskou zónou parcely, prepojenie s archívnymi prameňmi.

Sídlištní a hospodářský komplex tvrze Suchotlesky (k. ú. Ronov nad Doubravou)

JAN MUSIL – PETR NETOLICKÝ

V jihozápadní části katastru města Ronova nad Doubravou se nalézají relikty zaniklé vsi, plužin a zaniklého panského sídla s přidruženým hospodářským zázemím v podobě hospodářského dvora, tvrze a mlýna s několika rybníky, netradičně situovanými do svahu. První písemná zmínka o tvrzi a přilehlé vsi pochází z roku 1358. Další písemné zmínky pocházejí z let 1417, 1487 a 1557. Ves je připomínána ještě roku 1612, roku 1615 již jen tvrz a roku 1725 jen dvůr.

Sekundárne porušené hroby v 9. – 12. storočí

LUCIA NEZVALOVÁ

V sledovanom období sa stretávame s nálezmi jedincov, ktorých kosti boli druhotné narušené, to znamená, že po pochovaní jedinca sa v určitom čase po pohrebe manipulovalo s jeho telom. Tento jav môže mať viacero vysvetlení, mohlo ísť o zámerný počin zo strany preživších, akési preventívne opatrenie voči potenciálnej hrozbe, ktorú predstavoval nebohý, ale môže ísť aj o „neškodnú“ činnosť prírodných činiteľov, ako sú hlodavce, korene rastlín a podobne. Príspevok sa pokúša rozlíšiť, ktorý činiteľ bol sa presuny v jednotlivých hroboch zodpovedný a tiež sa snaží určiť príčinu pre rozrušenie ostatkov pri ľudskom zásahu.

Skladování a zpracování vybraných druhů potravin z pohledu raně novověkých písemných a ikonografických pramenů aneb „Zaměřeno na citrón...“

MARTIN OMELKA – OTAKARA ŘEBOUNOVÁ

Cílem příspěvku bude prostřednictvím písemných a ikonografických pramenů doložit skladování a zpracování běžných i méně běžných druhů potravin v období 17. a 18. století.

Produkce, zpracování a skladování potravin v pozdně středověké Plzni

JIŘÍ ORNA – VERONIKA DUDKOVÁ

Příspěvek se bude zabývat možnostmi poznání produkce, zpracování a skladování potravin v pozdně středověké Plzni. Porovnán bude výpovědní potenciál písemných a archeologických pramenů, na jejichž základě by mohla vzniknout poměrně komplexní představa o inventáři plzeňských domácností ve sledovaném období.

Historické mestské vinohrady v Bratislave – tradícia pestovania viniča a výroby vína

EVA PAUDITŠOVÁ

Vinohradnícka a vinárska kultúra má v bratislavskom regióne viac ako tisícročnú tradíciu, siaha do starej rímskej doby a je predpoklad, že už počas osídlenia regiónu Keltmi sa vinič pestoval. Prosperita vinárskeho hospodárskeho odvetvia sa prejavovala v nárokoch na pôdu a premenou využívania krajiny. Plochy, na ktorých sa pestoval vinič sa zväčšovali a s rozrastaním sa hranice zastavaného územia mesta postupovali poľnohospodársky upravené plochy smerom do svahov Malých Karpát. Poľnohospodárska pôda bola v okolí Bratislavy využívaná dlhé obdobie takmer výlučne na pestovanie viniča, obilniny boli do Bratislavy dovážané zo širšieho okolia.

V príspevku sa venujeme priestorovej analýze vývoja plôch vinohradnícky využívanej krajiny v novoveku vo vybraných častiach regiónu Bratislavy a spôsobu spracovávania viniča. Na analýzu plôch vinohradov sú využité staré kartografické diela a veduty.

Zánik a obnova vesnic po 30-ti leté válce – odraz v archeologických a historických pramenech na príkladu smečenského panství

MILAN PROCHÁZKA

Príspevek poukazuje na historickú krajinu kolem města Smečno, kde se setkáváme s vesnicemi zaniklými i znovu obnovenými, případně nově založené bez předchozí tradice. Krajinou procházejí významné cesty, které byly klíčové v období válečných konfliktů. Některé vesnice zanikají v pozdním středověku nebo během 30-ti leté války. Díky kombinaci archeologických a historických pramenů je možné dokumentovat některé změny ve skladbě obyvatelstva a uspořádání usedlostí. V historických pramenech je možné sledovat proces postupné ekonomické obnovy zdejších majetků rodu Martiniců v závislosti na pěstování plodin a využití intravilánu i extravilánu vesnic.

Předhradí hradu Ralsko – otázka podoby hospodářského zázemí

MILAN PROCHÁZKA – JOSEF HLOŽEK – PETR MENŠÍK

Príspevek je zaměřen na problematiku hospodářského zázemí a stavební podobu hradu Ralsko, vybudovaného v extrémní poloze na vrcholu trachytové kupy u Stráže pod Ralskem okr. Česká Lípa v nadmořské výšce 696 m n. m. Archeologický výzkum prokázal, že součástí tohoto pozoruhodného hradního areálu zdánlivě odtrženého od možného hospodářského zázemí byl také ohrazený, hospodářsky využitelný prostor předhradí, kterým procházel poslední úsek přístupové komunikace, který v době života objektu obsahoval plošně poměrně rozsáhlou zástavbu.

Výskum Oponického hradu v roku 2016

DOMINIK REPKA

V roku 2016 pokračovala druhá sezóna systematického archeologického výskumu na Oponickom hrade, ktorá súvisela s pamiatkovou obnovou hradu. V tomto roku bol doskúmaný interiér a exteriér útočištnej veže. Výskum sa zameriaval aj na východnú časť hradu – východný múr neskororenesančného paláca III severovýchodného a východný úsek hradbového múru II. V západnej časti hradu bol preskúmaný dverný otvor v západnom krídle renesančného paláca IV juhozápadného a priečneho múru v severozápadnej časti hradného nádvorja. Z hľadiska datovania počiatku výstavby hradu bol však najdôležitejší výskum interiéru veže, kde boli zistené keramické fragmenty z druhej polovice 13. storočia.

Unikátní nález zuhelnatělého pečiva z 2. poloviny 13. století v Brně

LENKA SEDLÁČKOVÁ – PAVEL STANĚK

V rámci záchranného archeologického výzkumu na ulici Veselé v Brně se v loňském roce podařilo odkryt suterén shořelého dřevohliněného domu, ze kterého byly vedle zajímavé kolekce železných předmětů získány i dva bochánky zuhelnatělého pečiva. Nálezy tohoto typu jsou na našem území velmi zřídka a společně s archeobotanickým a archeozoologickým materiálem dávají nahlédnout do pestré stravy tehdejších lidí. Na základě stratigrafické situace a získané keramiky můžeme brněnský nález zařadit do období 2. poloviny 13. století až počátku 14. století. V brněnském prostředí se prozatím jedná o první nález tohoto druhu.

Archeologický nález dřevěného sudu, jeho následná konzervace a dokumentace

PETRA SMETANOVÁ – JÁN HAMAJ

Obsah posteru je věnován specifickému nálezu dřevěného sudu, ke kterému došlo v průběhu archeologického výzkumu v suterénu západního křídla biskupského paláce Nitranského hradu v roce 2013. Naším cílem je poukázat na možnosti spolupráce archeologa a konzervátora při záchraně a následné prezentaci archeologických nálezů.

Konzumácia mäsa na hradoch vo vrcholnom stredoveku: prípadová štúdia z hradu Peťuša (predbežné výsledky)

KATARÍNA ŠIMUNKOVÁ – NOÉMI BELJAK PAŽINOVÁ

Cieľom je predstaviť a interpretovať predbežné výsledky analýzy faunálnych pozostatkov z vrcholnostredovekého hradu Peťuša v katastrálnom území Ostrá Lúka, okres Zvolen. Analyzovaný súbor pochádza z výskumu lokality v rokoch 2011–2014. Celkovo tvorili osteologické pozostatky 2103 fragmentov o hmotnosti

približne 11,6 kg. Pri analýze boli použité kvantifikačné metódy – NISP, DZF a MNI, podľa druhov a veku jedincov. Zistená bola veľká rozmanitosť vzorky. Dominovali domáce druhy (hovädzí dobytok, ošípaná, kôň, ovca/koza, pes, kura domáca, hus domáca) pred lovenými (srnec hôrny, jeleň obyčajný, zajac poľný, veverička, medveď, divé druhy vtákov, ryby). Zároveň tu boli zachytené aj pozostatky komenzálnych živočíchov (potkan) a malakofauna, ktorá ale nebola podrobne analyzovaná. Archeologická vzorka fauny poukazuje hlavne na bežný kuchynský odpad, čo dokladajú viaceré stopy po sekaní a rezaní na kostiach a zachytené boli aj stopy po zuboch hlodavcov, ale aj mäsožravcov. Na niektorých kostiach boli zaznamenané aj stopy po pôsobení žiaru, ktorý dosahoval teploty 285–900 °C. Tieto stopy boli zaznamenané predovšetkým na druhoch domácich (ovca/koza, ošípaná, hovädzí dobytok) avšak vyskytujú sa aj na kostiach divých druhov (jeleň, srnec). Na lokalite boli zachytené aj stopy po spracovaní kostí na polotovary, prípadne odpad z remeselníckej výroby (odštiepky parohoviny, stopy po pílení, vŕtaní a pod.).

Ojedinelé druhy nádob z včasnostredovekého hradiska Bojná

TERÉZIA VANGĽOVÁ

Včasnostredoveké hradisko Bojná I-Valy patrí k najlepšie preskúmaným hradiskám v hornatom prostredí Slovenska. Systematický archeologický výskum sa tu realizuje od roku 2007. Početné nálezy z kultúrnych vrstiev i sídliskových objektov umožňujú spoznanie materiálnej kultúry. Analýza vybranej časti keramického súboru ukázala prítomnosť nádob, ktoré nie sú typické pre toto územie a 9. storočie. Ide predovšetkým o zlomky krčahu s vysokým valcovitým telom a výzdobným motívom charakteristickým pre protobulharskú keramiku z plochy 10, o dno neidentifikovanej nádoby s minimálne dvomi oproti sebe umiestnenými otvormi z plochy 3 a o fľašovitú nádobu zo zemnice 6.

Čelechovice na Hané – archeologický doklad skladování potravin ve vesnickém prostředí vrcholného středověku

VENDULA VRÁNOVÁ – JAKUB VRÁNA

Výzkumem z roku 2011 v Čelechovicích na Hané u Prostějova bylo zachyceno několik objektů datovaných do 15. století, které představovaly součást hospodářského zázemí vrcholně středověké usedlosti. Obsah výplně jednoho z prozkoumaných objektů naznačuje, že patrně sloužil jako skladovací prostor. Vedle značného množství keramických zlomků, byly ve výplni objektu také nalezeny např. skořápky 4 vajec či zbytek textilu.

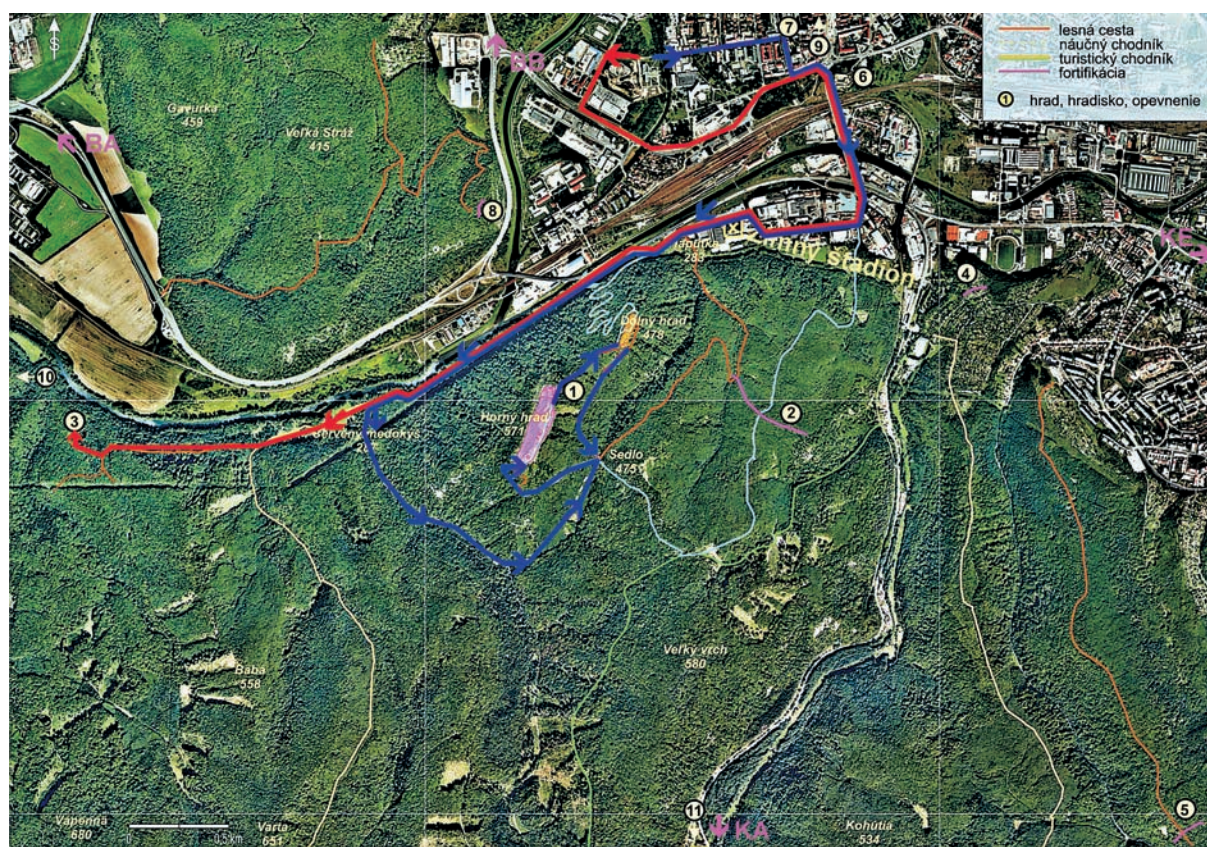
EXKURZIE A PREHLIADKY HISTORICKÝCH OBJEKTOV

Pondelok 18. 9. 2017, Zvolenský zámok

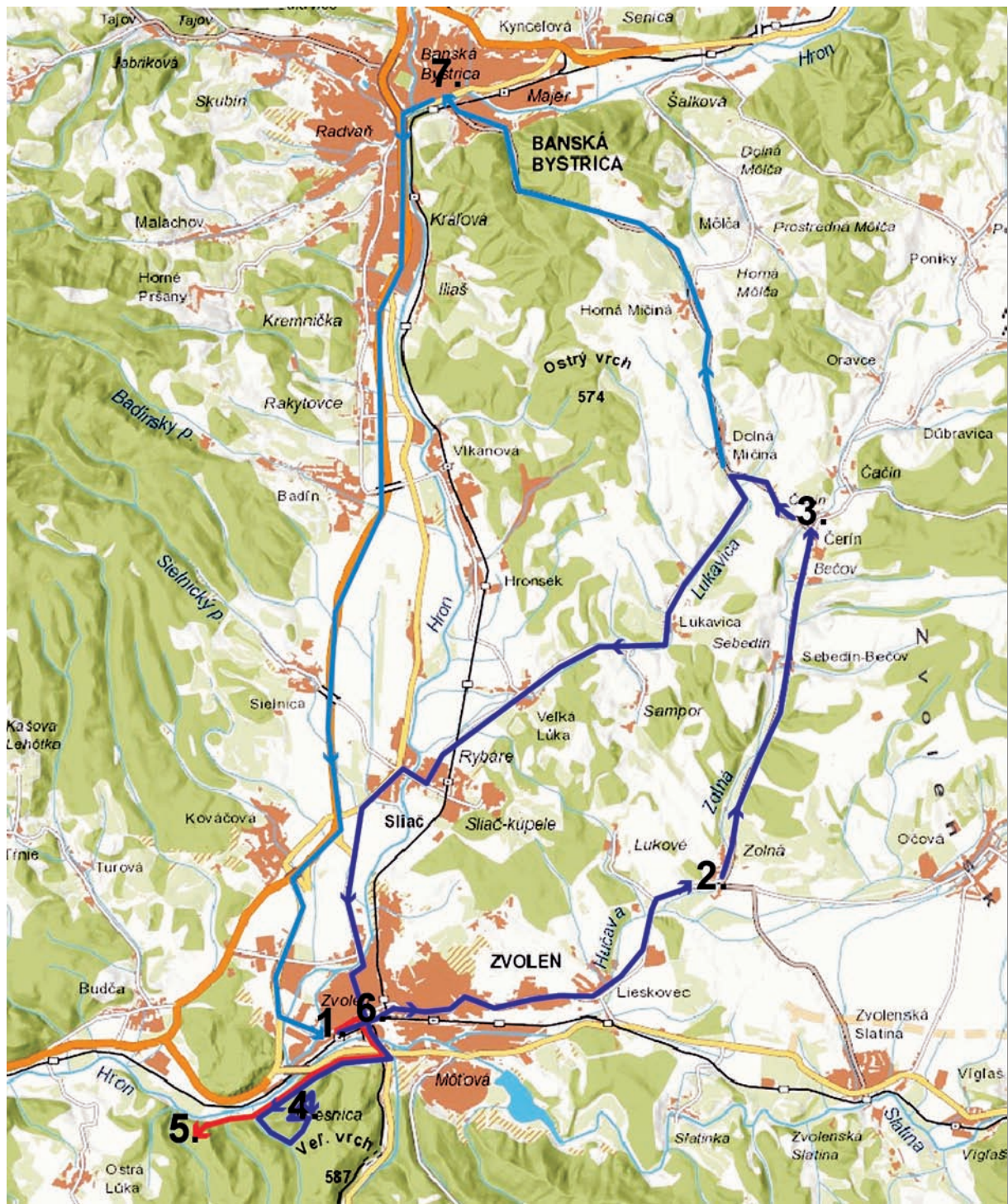
11:00 – 12:30 Prehliadka Zvolenského zámku s odborným výkladom Mgr. Michala Šimkovica

Utorok 19. 9. 2017, Hrad Peťuša/Lesnícne a drevárske múzeum vo Zvolene, Stará radnica

16:00 Odchod spred internátu Bariny Technickej univerzity vo Zvolene (Študentská ul. 27)
 16:20 Príchod na Červený medokýš a následne pešia túra na Peťušu
 17:00 Prehliadka hradu Peťuša s odborným výkladom doc. PhDr. Noémi Beljak Pažinovej, PhD. o archeologickom a Mgr. Michala Šimkovica o stavebnohistorickom výskume
 18:20 Občerstvenie na Červenom medokýši
 19:30 Návrat do Zvolena

MAPA 2. PUSTÝ HRAD A JEHO OKOLIE. 1 – PUSTÝ HRAD; 2 – VAL NA DRAHACH; 3 – HRAD PEŤUŠA; 4 – HRADISKO MÔŤOVÁ-PRIEKOPA; 5 – VAL NA BUKOVINKE; 6 – ZVOLENSKÝ ZÁMOK; 7 – BAŠTA V ZÁPADNEJ LÍNII MESTSKÉHO OPEVNENIA; 8 – HRADISKO STRÁŽE; 9 – NÁMESTIE SNP; 10 – MAJER GUNDA (ČERVENOU: TRASA EXKURZIE NA PEŤUŠU, MODROU: TRASA EXKURZIE NA PUSTÝ HRAD).

MAPA 3. TRASA UTORKOVEJ EXKURZIE (ČERVENÁ FARBA) A ŠTVRTKOVEJ EXKURZIE (TMAVOMODRÁ FARBA). V PRÍPADE ZLÉHO POČASIA SA POOBEDNÁ ČASŤ PRESUNIE DO BANSKEJ BYSTRICE (SVETLOMODRÁ FARBA). 1 – INTERNÁT TECHNICKEJ UNIVERZITY BARINY; 2 – ZOLNÁ; 3 – ČERÍN; 4 – PUSTÝ HRAD; 5 – PEĽUŠA; 6 – ZVOLENSKÝ ZÁMOK; 7 – BANSKÁ BYSTRICA.

alternatíva v prípade zlého počasia

- 16:30 Prehliadka priestorov Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene (Námestie SNP 23/35) s expozíciami Rodina Ostrolúcka a Ľudovít Štúr, Drevo vždy živé, Hlas lesa)
- 17:30 Prehliadka Starej radnice Mesta Zvolen (Námestie SNP 21/31, druhé poschodie) s výstavou nálezov z Pustého hradu (druhé poschodie)
- 18:15 Prehliadka Rímskokatolíckeho kostola sv. Alžbety s areálom s odborným výkladom Mgr. Michala Šimkovica a PhDr. Jána Beljaka, PhD.

(viď. Mapa 1)**Štvrtok 21. 9. 2017, Kostol v Zolnej a Čeríne, Pustý hrad vo Zvolene**

- 8:30 Odchod spred internátu Bariny Technickej univerzity vo Zvolene (Študentská ul. 27)
- 8:50 Príchod do Zolnej a prehliadka kostola sv. Matúša
- 9:45 Odchod zo Zolnej
- 10:00 Príchod do Čerína a prehliadka kostola sv. Martina
- 11:00 – 12:00 Obed v Čeríne
- 12:00 – 12:30 Odchod z Čerína
- 13:30 Príchod autobusom na križovatku Sedlo pod Pustým hradom (viď. mapa 2)
- 14:00 – 15:30 Prehliadka Pustého hradu s prednáškou PhDr. Jána Beljaka, PhD., PhDr. Pavla Maliniaka, PhD., Mgr. Michala Šimkovica a spomienka na PhDr. Václava Hanuliaka
- 15:30 – 16:30 Občerstvenie na archeologickej základni na Dolnom Pustom hrade
- 17:00 Príchod na parkovisko pred internátom Bariny Technickej univerzity

(viď. Mapa 2 a 3)

V prípade zlého počasia sa z Čerína pôjde do Banskej Bystrice, kde navštívime Stredoslovenské múzeum a historické centrum mesta s mestským hradom.

(viď. Mapa 3)**ZVOLENSKÝ ZÁMOK**

Zvolenský zámok dal v poslednej tretine 14. storočia postaviť uhorský kráľ Ľudovít Veľký z Anjou v gotickom slohu na mieste staršej arpádovskej kúrie. Pôvodne slúžil ako občasné sídlo kráľovského dvora a od roku 1424 sa stal vinným zaopatrením uhorských kráľovien. V 1. polovici 16. storočia bol v dôsledku silnejšieho tlaku Osmanskej ríše zámok prebudovaný na renesančnú protitureckú pevnosť, ktorú Turci nikdy nedobili. Od roku 1626 vlastnili zámok Esterházyovci, ktorí ho nechali barokovo prestavať. Začiatkom 19. storočia sa zámok opäť ocitol v rukách štátu a postupne strácal svoj pôvodný význam. V rokoch 1957–1969 sa uskutočnila jeho rozsiahla rekonštrukcia a od roku 1965 je súčasťou Slovenskej národnej galérie, ktorá tu prezentuje svoje zbierky v štyroch expozičných celkoch – Gotické umenie, Ikony na Slovensku, Európske maliarstvo 16.–19. storočia a Sochárstvo 13.–21. storočia.

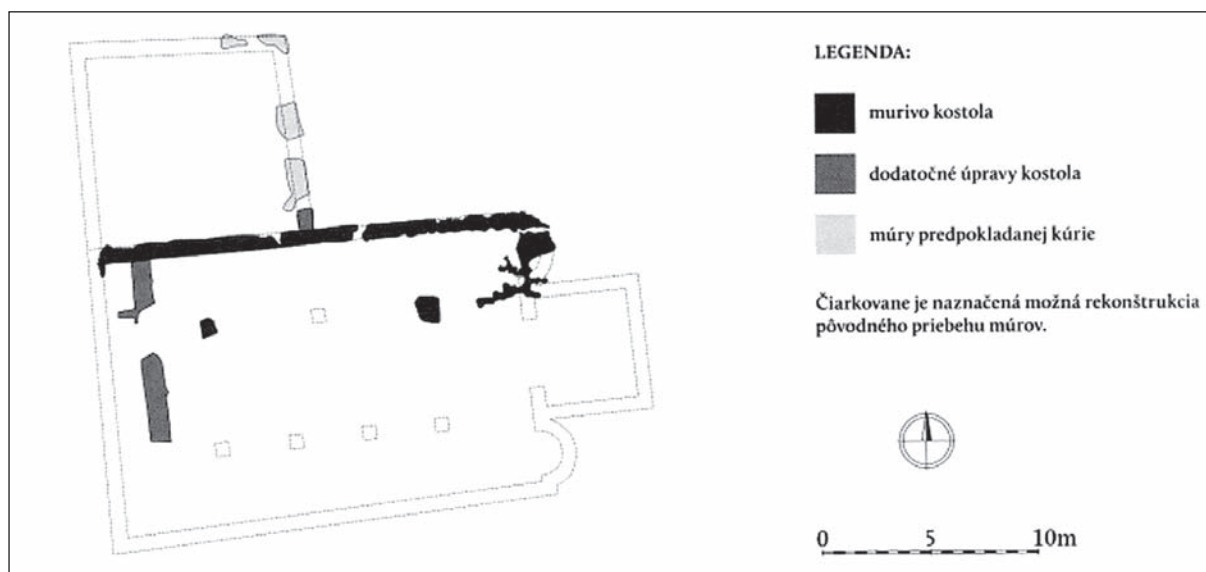
ZVOLENSKÝ ZÁMOK, MIESTO PREZENTÁCIE ÚČASTNÍKOV A ÚVODNÝCH REFERÁTOV

NÁDVORIE ZVOLENSKÉHO ZÁMKU

RYTIERSKA SIEŇ ZVOLENSKÉHO ZÁMKU, MIESTO KONANIA ÚVODNEHO BLOKU PREDNÁŠOK

PÓDORYS KOSTOLA SV. MIKULÁŠA NA NADVORÍ ZVOLENSKÉHO ZÁMKU

HRAD PEŤUŠA

Hrad Peťuša sa nachádza v katastrálnom území obce Ostrá Lúka (2 km severovýchodne od obce). Priamo z hradu Peťuša je výhľad na západnú časť tzv. Dončovho hradu Horného Pustého hradu (vzdialenosť vzdušnou čiarou je približne 2 km). Najlepší prístup na hrad je z lokality Červený medokýš nachádzajúcej sa na ľavom brehu Hrona pri Zvolene. Odtiaľ vedie okruh náučného chodníka. Pešia trasa na hrad Peťuša zaberie 30 minút a prekoná prevýšenie približne 100 m.

Do povedomia verejnosti sa hrad opäťovne dostal v roku 1997, keď na nádvorí krátky sondážny výskum realizoval Václav Hanuliak, s ktorého menom sa spája dlhoročný moderný archeologický výskum

LETECKÁ FOTOGRAFIA HRADU PEŤUŠA

na Pustom hrade. Hrad bol na základe zistení datovaný do polovice 15. storočia a dávany do súvislosti s obdobím pôsobenia J. Jiskru a jeho vojsk vo Zvolene, resp. na strednom Slovensku. Cieľený archeologický výskum sa na lokalite realizuje každú letnú sezónu od roku 2011. Za sedem výskumných sezón sa podarilo preskúmať rozsiahle časti nádvorí, hradby opevnenia, priekopu a okolité terasy; celkovo plochu o rozsahu takmer 100 m². Podarilo sa spresniť datovanie hradu a jeho stavebno-historický vývoj.

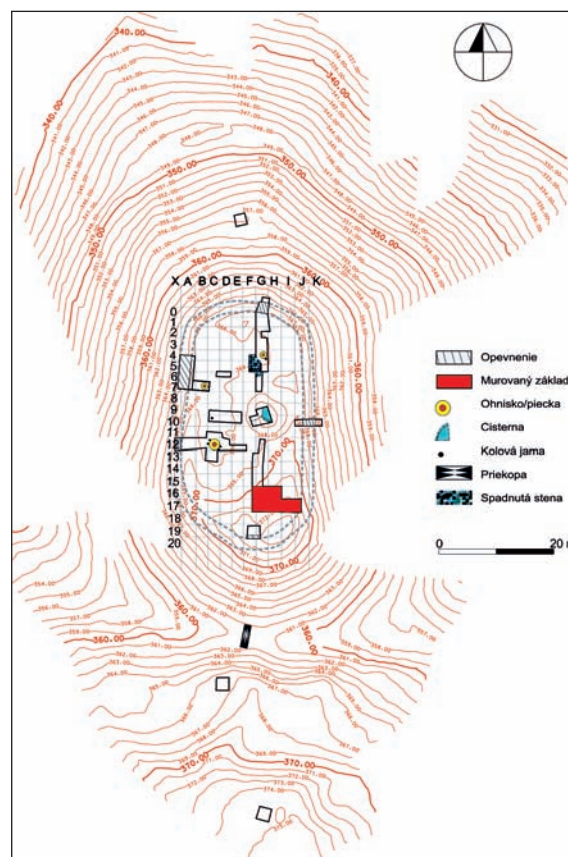
Hrad má približne oválny tvar s max. rozmermi 40 × 20 m a je umiestnený v severojužnom smere na ostrožnej polohe s nadmorskou výškou vnútorného priestoru 368–372,7 m. Situovaný je na temene menšieho kopca nad ľavým brehom rieky Hron. Vo vizuálnom kontakte je s 2 km vzdialeným známym stredovekým kráľovským Pustým hradom.

Zachovalé časti kamenného opevnenia v súčasnosti dosahujú výšku 1,5–1,7 m v severnej, až po 3 m v západnej a južnej časti nádvorí. Koruna hradby je deštruovaná šikmo s výrazným sklonom smerom von. Hrúbka hradby sa pohybuje od 2 do 2,2 m. Pôvodná výška opevnenia je odhadovaná na min. 4–5 m nad terénom nádvorí. Kameň na výstavbu bol získaný zrejme pri hĺbení priekopy situovanej južne od hradu. Vchod do hradu ani presnú prístupovú cestu zatiaľ nevieme lokalizovať.

Na nádvorí hradu má dominantnú pozíciu väčšia priehlbina lievikovitého tvaru s vystupujúcim obvodom nad terén. Ide o objekt cisterny na dažďovú vodu, ktorý pravdepodobne prilieha k východnej hradbe. Vyhĺbená bola do masívu skaly do hĺbky vyše 3 m. Obloženie bolo riešené kamennými kvádrami v niekoľkých vrstvách, pričom steny i dno boli odizolované vrstvou čierneho kompaktného ílu zamedzujúceho priesakom. V juhovýchodnej časti nádvorí bola odkrytá časť kompaktného kamenného základu (budovy?), ktorý sa zatiaľ zdokumentoval v rozsahu takmer 4 × 7 m a s mocnosťou 0,5 m. V ostatných častiach hradu, prevažne pozdĺž severnej a západnej hradby stáli drevohlinité hospodárske i obytné stavby. Objavené boli aj viaceré kruhové piecky, ktoré slúžili pri vykurovaní i pri výrobných úkonoch. Identifikované boli tiež jamy po drevených koloch a pomerne plynulo vyrovnané nádvorie hradu.

Areál hradu Peťuša je bohatý na archeologické nálezy. Z nádvorí evidujeme tisícky črepov, zvieracích kostí a kovových predmetov (z nich dominujú militárie hlavne hroty šípov). Významný je nález falzifikátu strieborného denára uhorskej kráľovnej Márie z Anjou, ktorého originály boli razené v roku 1383 i originál strieborného pražského grošu Jána Luxemburského (1310–1346). Unikátna je aj takmer nepoškodená dvojdielna olovená plomba z textilného (ľanového?) tovaru z Benátok, ktorá bola obojstranne zdobená.

Na základe materiálnej kultúry datujeme hrad od záveru 13. storočia až do 15. storočia a po jeho polovici až koncom ho užívatelia opustili a hrad postupne zanikol. Kto hrad Peťuša vybudoval, resp. komu patril zatiaľ s istotou nevieme, nakoľko doteraz nedisponujeme žiadnym písomným prameňom o tejto lokalite. Hrad tvoril zrejme majetkovú súčasť ostrolúckeho panstva a vybudovať ho dal niektorí zo šľachticov z rodu

PÔDORYS HRADU PEŤUŠA SO SONDAMI Z ROKOV 2011–2017

Ostrolúckych. V prameňoch sa spomína, že cez obec Ostrá Lúka v stredoveku prechádzala obchodná cesta a pri obci bola zriadená aj kráľovská mýtna stanica pre kupcov a obchodníkov idúcich na trhy do Zvolena. Práve s ňou stotožňujeme hrad Peťuša.

MEŠTIANSKY DOM NA NÁMESTÍ SNP 23/35 – LESNÍCKE A DREVÁRSKE MÚZEUM ZVOLEN

Jednotraktový dvojpriestorový dom s podpivničením bol postavený v prvej polovici 16. storočia. Na prelome 16. a 17. storočia v renesančnej stavebnej etape došlo k rozšíreniu objektu zastavaním preluky, čím vznikol trojtraktový dom s prejazdom. K severnému traktu boli smerom do hĺbky parcely pristavané ďalšie priestory – dvorový trakt. Nasledujúce stavebné etapy boli tak závažné, že nezachovali žiadne architektonické a umelecko-remeselné detaily, ktoré by bližšie charakterizovali daný objekt. Začiatkom 20. storočia bola realizovaná prestavba objektu, ktorá zmenila dispozíciu objektu aj jeho čelnú fasádu. Do stredného priestoru severného traktu bolo vstavané kamenné schodište na 1. poschodie s dodnes zachovaným kovaným zábradlím. Poschodie bolo celé prestavané. Čelná fasáda bola na prízemí rozčlenená pásovou rustikou, v úrovni 1. poschodia bol pristavaný balkón a na zadnej fasáde pavlač. Zaujímavým detailom, ktorý sa našiel na dvore bola časť kamenného portálu s menom majiteľa „Ján Fekete 1771“, ktorý naznačuje jedného z majiteľov domu na hlavnom zvolenskom námestí. Obytným domom bol do 50. rokov 20. storočia. Jeho posledná rekonštrukcia sa uskutočnila v rokoch 1992–2014. Dnes je spolu so susedným objektom č. 22 sídlom Lesníckeho a drevárskeho múzea s ponukou lesníckej a drevárskej expozície, krátkodobých výstav a podujatí.

MEŠTIANSKY DOM NA NÁMESTÍ SNP 21/31 – STARÁ RADNICA, MESTSKÝ DOM

Renesančný dom priechodného typu z prvej polovice 17. storočia. Nad vchodom do budovy je umiestnený erb mesta. Na prízemí sú zachované renesančné klenby, na poschodí barokový krb. Fasáda a svetlík boli upravené po roku 1800. V októbri 1847 v sále na poschodí zvolili Ľudovíta Štúra za poslanca na uhorský

BUDOVY STAREJ RADNICE A LEŠNÍCKEHO A DREVÁRSKEHO MUZEA NA NÁMESTÍ SNP VO ZVOLENE

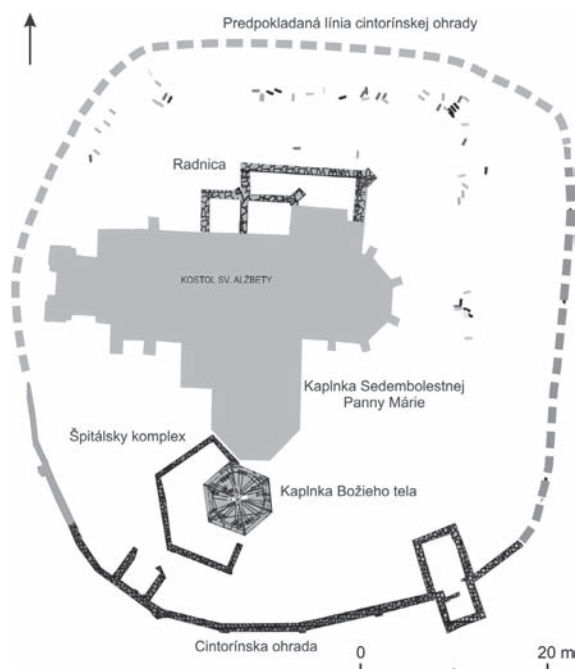
snem za Mesto Zvolen. Na fasáde je o tejto udalosti zmienka na pamätnej tabuli z roku 1935 od akademického sochára Jozefa Pospíšila. V 50. rokoch 20. storočia bola na prízemí sobášna sieň. Po rekonštrukcii budovy v 60. rokoch 20. storočia sa v budove nachádzajú expozičné priestory Lesníckeho a drevárskeho múzea. V roku 2007 boli v budove vytvorené priestory pre Informačné centrum mesta. Od roku 2012 sú v objekte vystavené najkrajšie nálezy z výskumu na Pustom hrade.

RÍMSKOKATOLÍCKY KOSTOL SV. ALŽBETY ZVOLEN

Jednolodový priestor s presbytériom s krížovou klenbou, zachovanými gotickými oknami a farebnými vitrážami je najstarším zachovaným sakrálnym objektom v meste, ktorý vznikol v polovici 13. storočia. Na južnej strane sa od 14. storočia nachádzala kaplnka Božieho tela (kostnica) a neskôr postavená budova špitála. V 15. storočí ku kostolu na severnej strane pristavili radnicu a obkolesený bol murovanou cintorínskou ohradou. V období reformácie sa farský kostol dostal do správy evanjelikov, ktorých dielom sú charakteristické bočné tribúny a klenba s jednoduchými štukovými rebrami. Počas protitureckých bojov sa kostol stal jedným zo strážnych bodov v obrane mesta. V rokoch 1548 až 1551 vznikla mohutná veža, ktorá okrem zvonice plnila funkciu strážnej a signalizačnej veže. Nad zvoncovým podlažím veže ukončovalo podlažie s vykurovaným priestorom pre strážnika a vyhliadková ochodza. Vývoj kostola uzatvárajú barokové prestavby realizované v priebehu 18. storočia. Po návrate kostola do rúk katolíkov v roku 1673 na južnej strane vznikla Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie vystavaná zo stavebného materiálu zbúraného špitála. V interiéri sa zachovali 2 renesančné náhrobné epitafy, krstiteľnica z roku 1621 a drevozrezba s erbom mesta. Vo veži 38 metrov vysokej sa zachoval zvon z roku 1859. Kostol je dlhý 34 m, loď je široká 11,5 m a vysoká 10 m.

KOSTOL SV. ALŽBETY

PÔDORYS KOSTOLA SV. ALŽBETY SO ZANIKNUTÝM AREÁLOM STAVIEB

RÍMSKOKATOLÍCKY KOSTOL SV. MATÚŠA V ZOLNEJ

LETECKÁ FOTOGRAFIA KOSTOLA SV. MATÚŠA V ZOLNEJ

Prvá zmienka o kostole, vtedy ešte zasvätenom sv. Štefanovi Prvomučníkovi, je z roku 1292. Zakladateľmi kostola boli bratia Bychor a Rubrata, synovia zvolenského župana Tomáša, ktorí vlastnili obce Zolná, Sampor a Sebedín. Jednoloďový kostol s dreveným trámovým stropom, presbytériom a na západnej strane s pristavenou vežou bol postavený v románsko – gotickom slohu v poslednej tretine 13. storočia. Nástenné maľby vznikali v interiéri kostola od poslednej štvrtiny 14. storočia do začiatku 15. storočia. Obrazové scény boli v 17. storočí zatreté vápenným náterom. Počas poslednej etapy záchranných prác v 90. rokoch 20. storočia boli odkryté rozsiahle gotické fresky na severnej, južnej a juhovýchodnej stene kostola, v triumfálnom oblúku a v presbytériu.

KOSTOL SV. MARTINA V ČERÍNE

Jednoloďový gotický kostol so štvorcovým presbytériom a severnou sakristiou pochádza zo začiatku 14. storočia. Dal ho postaviť Pavol z Krtíša, ktorý bol synom Madáča (Madácha). Typologicky

INTERIÉR KOSTOLA SV. MATÚŠA V ZOLNEJ S FRESKAMI

sa zhoduje s okolitými sakrálnymi stavbami v Ponikách a Hornej Mičinej z rovnakého obdobia. Po polovici 14. storočia bola svätyňa kostola vyzdobená nástennými maľbami, ďalšie pribudli neskôr i na východnej stene lode. Ich význam podčiarkuje najmä niekoľko ďalších realizácií tej istej dielne, a to nielen v bezprostrednom okolí (Poniky), lež aj v Turčianskej župe (Necpaly, Turčianske Jaseno). Sú ukážkou udomácnenia podnetov talianskeho maliarstva 14. storočia v Strednej Európe. Časť z nich (južná stena svätyne) padla za obeť delostreleckému granátu na sklonku druhej svetovej vojny. Nástenné maľby prvýkrát reštauroval Peter Július Kern v rokoch 1929–1931 a opäť po vojne 1947–1948. Menšie konzervátorské zásahy sa uskutočnili ešte v 80. rokoch 20. storočia. Aj v súčasnosti sú maľby predmetom rozsiahlej reštaurátorskej kampane, jej prvé výsledky boli predstavené verejnosti počas DEKD 2016.

KOSTOL SV. MARTINA V ČERÍNE

INTERIÉR KOSTOLA SV. MARTINA V ČERÍNE S FRESKAMI

V 16. storočí bol v lodi kostola osadený maľovaný strop so šablónou vytvorenými vzormi. V renesancii vystavali v areáli kostola drevenú zvonicu. V 18. storočí pribudla na západnej strane lode drevená maľovaná tribúna. Z tohto obdobia (1744) pochádza aj barokový hlavný oltár umiestnený vo svätyni. Pôvodný gotický oltár z roku 1483 so vzácnymi tabuľovými obrazmi previezli v roku 1885 do Budapešti. Bol vytvorený v dielni Majstra z Kremnice a je súčasťou expozície Maďarskej národnej galérie.

PUSTÝ HRAD VO ZVOLENE

Pustý hrad vo Zvolene patrí medzi najdôležitejšie sídla kráľov Uhorska a najrozsiahlejšie vrcholno-stredoveké hrady na území Slovenska. Tvorí ho vyššie položený Horný hrad (571 m n. m.) s rozlohou 3,5 ha a nižšie (476 m n. m.) situovaný menší Dolný hrad s rozlohou 0,7 ha. Spolu s tzv. spojovacou časťou tvoria celkový areál 4,7 ha. Hrad mali v obľube nielen uhorskí králi, ktorí ho obývali hlavne v čase poľovačiek vo vychýrených zvolenských lesoch, ale bol aj sídlom župana Zvolenskej župy. Na hrade sa nachádzajúca hradná cisterna je najväčšou známou stredovekou zásobárňou vody na území Slovenska.

Pôvodný názov hradu uvádzaný v stredoveku (hrad Zvolen) má slovanský pôvod a bol odvodený od včasnostredovekej osady, ktorá pod ním ležala.

Historické pramene nám umožňujú predpokladať výstavbu hradu Zvolen už v priebehu 12. stor. ako správneho centra rozsiahleho Zvolenského komitátu. Jeho ústrednou stavbou bola najvyššie položená obytná veža dnešného Horného hradu (tzv. veža I). Už do prvých desaťročí 13. stor. spadá výstavba mohutnej obytnej veže Dolného hradu. Vzhľadom na výnimočné rozmery veže (pôdorys 19,9 x 19,9 m) môžeme predpokladať, že jej výstavba je dielom Ondreja II. (*1177–†1235), ktorý si popri župnom hrade dal vybudovať samostatnú rezidenciu pre svoje pobyty vo Zvolene. Radi ju využívali aj ďalší králi Uhorska v priebehu 13. stor. Napr. Belo IV. (*1206–†1270) sa na hrade Zvolen zdržiaval podľa prameňov až trinásťkrát.

Výstavba rozsiahleho opevnenia hradu spadá do obdobia okolo polovice 13. stor. To spojilo do jedného celku areál oboch hradov. Ako prvé vzniklo murované opevnenie Horného hradu s rozmermi 430 x 90 m a s bránou na južnej strane. V hradbách opevnenia boli vytvorené aj menšie bránky smerujúce do príkrych svahov hradného vrchu. Okolo polovice 13. stor. bolo zo severu k veži na Dolnom hrade pribudované opevnenie s rozmermi 183 x 38 m, ktoré uzatvárala brána s mohutným ostením zostaveným z opracovaných kvádrov. Súčasťou opevnenia Dolného hradu bol aj takmer 200 m dlhý tzv. spojovací múr smerujúci na Horný hrad. V sedle pod vežou Dolného hradu pretínal prístupovú cestu a nachádzala sa tam vonkajšia hradná brána. Do obdobia okolo polovice 13. stor. spadá aj oprava a nadstavba veže Dolného hradu o nové podlažie.

Ešte v priebehu 13. stor. začala vznikať aj vnútorná zástavba Horného hradu. Na nižšom výbežku vrcholovej časti hradného kopca oproti najstaršej obytnej veži vznikla ďalšia, menšia obytná veža (tzv. veža II). Obranu Horného hradu a kontrolu komunikácie na Dolný hrad zosilnila hranolová veža pristaná k východnej hradbe Horného hradu. Napriek dobudovaniu nových stavieb Horný hrad vybavený len obytnými vežami prestal vyhovovať dobovým požiadavkám na bývanie a reprezentáciu. Potrebu získania nových komnát vtedajší majiteľ hradu riešili vybudovaním úplne nového hradu s rozmermi cca 50 x 50 m (pracovný názov „Dončov hrad“ podľa zvolenského župana Donča z rodu Balašovcov) v najnižšie položenej severnej časti Horného hradu. Toto nové sídlo malo poskytovať predovšetkým pohodlné bývanie a pevnostný charakter stavby čiastočne ustúpil do úzadia (pomerne plytká obranná priekopa). Ústrednou

LETECKÁ FOTOGRAFIA PUSTÉHO HRADU

DNO CISTERNY NA PUSTOM HRADE POČAS VÝSKUMU V ROKU 2015

HLAVNÁ VSTUPNÁ BRÁNA HORNÉHO PUSTÉHO HRADU

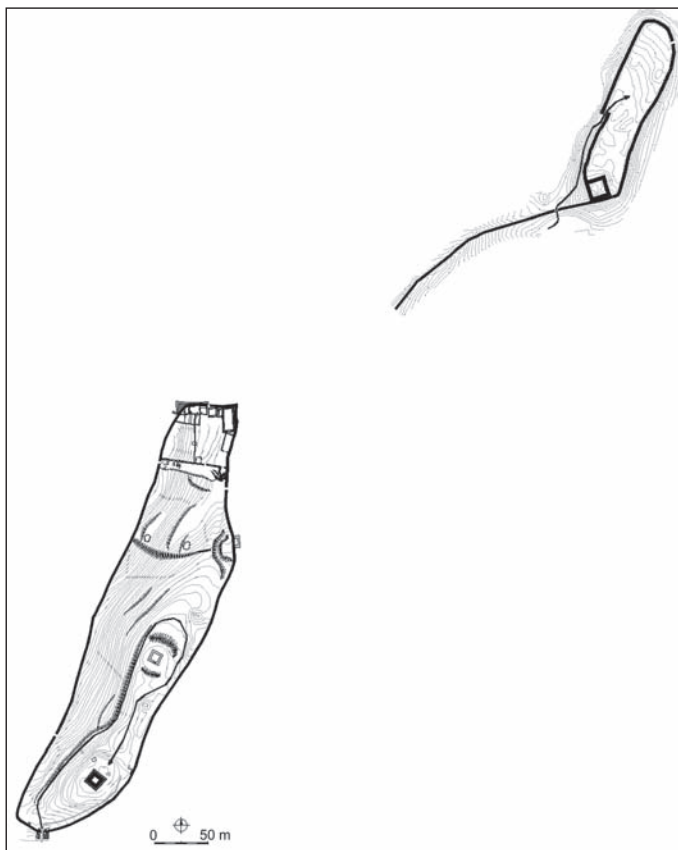

POHLED NA DOLNÝ HRAD OD SEVEROVÝCHODU, V POZADÍ S HORNÝM HRADOM

stavbou bol hradný palác vsadený do nárožia opevnenia. V spodnej časti mal suterénne podlažie so skladow, nad ním sa nachádzali aspoň dve podlažia obytných priestorov. Okolité priestory doplnili menšie hospodárske stavby na terasovite upravenom hradnom nádvorí.

Vzrastajúce nároky na bývanie si neskôr vyžiadali výstavbu ďalších budov a tiež veľkej hradnej cisterny, ktorej súčasťou bol prístavok s filtračnou nádobou, cez ktorú dažďová voda zo striech okolitých budov tiekla do nádrže. Na cisternu zo západnej strany nadviazalo ďalšie krídlo obytných budov. Pre ich postavenie nepostačoval priestor pri hradbe, a tak staviteľia časť opevnenia v nároží zbúrali a roh budovy odvážne vysunuli mimo hradby. Podarilo sa im tým vytvoriť pravidelné ústredné nádvorie lemované dvomi krídlami palácových budov, čím sa snažili napodobniť pravidelný pôdorys vyspelých gotických rezidencií.

Ďalšie prestavby Pustého hradu rámcovo datujeme do 14. stor. a uskutočnili sa v priestore Horného hradu. O nové podlažia bola nadstavaná najstaršia obytná veža (veža I.) a zdokonalila sa aj vstupná brána dobudovaním mohutnej

PÔDORYS PUSTÉHO HRADU

veže s vonkajším portálom chráneným padacou mrežou. Obdobie 15. stor. sa nieslo v znamení začínajúceho úpadku hradu. Jeho poloha na nedostupnom kopci, archaická rozloha a nemoderné opevnenie už nevyhovovali dobovej vojenskej technike. Posledný pokus o oživenie starej pevnosti podnikli jiskrovské vojská. Ich dielom sú zrejme priekopy a valy, ktoré z veží Horného hradu vytvorili samostatné stavby. V dobe protitureckých vojen (16. stor.) čiastočne zachované stavby v areáli hradu azda ešte slúžili na pozorovanie. Obranu regiónu pred vpádmi osmanských vojsk zabezpečovali v tomto čase strážne veže – vartovky. Jedna z nich stála podľa písomných prameňov aj v areáli Pustého hradu.

Cielený výskum hradu začal koncom 19. stor., keď sa pod vedením J. Thomku a Ľ. Leustácha v rokoch 1889-90 začali postupne odkrývať viaceré murované objekty hradu: obytná veža Dolného hradu; veža I. a cisterna Horného hradu. Moderný archeologický výskum viedol V. Hanuliak každú letnú sezónu na Hornom hrade v rokoch 1992–2008. Podarilo sa mu odkryť rozsiahle hradné opevnenie, časti priečnej hradby, vstupnú vežovú bránu, vežu I., vežu II., ako aj obytné a hospodárske časti tzv. Dončovho hradu. Od roku 2009 realizuje výskum na Pustom hrade Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením J. Beljaka. V rokoch 2009–2015 sa výskum sústredil na Dolný hrad, pričom preskúmaná bola vstupná vežová brána, mohutná obytná veža, bránička v severnej línii opevnenia a odkryli sa aj rozsiahle časti opevnenia areálu Dolného hradu ako aj spojovacej hradby (vrátane brány), ktorá sa tiahla temenom kopca od Dolného k Hornému hradu. V roku 2015 sa výskumný zámer preniesol na obrovskú dažďovú cisternu, tzv. Dončovho hradu. Z vlhkého a stiesneného prostredia v hĺbke 8–10 m bola vybraná výplň o objeme 103 m³. Nad dnom sa nachádzali konštrukčné drevá prevažne z jedle, hlavne drevené trámy/hranoly, ktoré sú svedectvom remeselnej zručnosti stredovekých majstrov. Išlo o padnutú drevenú klenbu cisterny a časti kladkostroja – rumpálu na vyťahovanie vody. K výnimočným nálezom patria aj drevené vedrá, torzo lana, kožený mech, drevené meče, ako aj krátky jednosečný železný meč (tesák) s kostenou rukoväťou, mincové kotúčky a dva strieborné denáre. Výstavbu cisterny sa týmito objavmi podarilo spresniť do záveru 13. storočia. V súčasnosti sa výskum sústreďuje na rozsiahle zatiaľ neprebádané terasy Horného hradu, okolie veže I., ako aj priestor pri hranolovej veži vo východnej línii opevnenia. Z jej okolia pochádzajú početné mincové pliešky – polotovary na výrobu mincí, ktoré sú dokladom fungujúcej falšovateľskej dielne na Hornom hrade.

Ďalšie dôležité pamiatky v meste vhodné na individuálnu prehliadku

EVANJELICKÝ KOSTOL SV. TROJICE ZVOLEN

V roku 1784 kúpili zvolenský evanjelici poschodový Bossányovský dom na námestí, z ktorého odstránením priečok vytvorili jednoduchý chrám s oltárom situovaným na východnú stranu do ulice, bez veže a zvonice, ktorú pristavali v rokoch 1856–1857. Už koncom 19. storočia sa uvažovalo o stavbe nového chrámu, k čomu sa však definitívne pristúpilo až na jar roku 1922. 23. septembra 1923 vysvätil novo postavený evanjelický chrám biskup Samuel Zoch. Kostol sa prispôbil neogotickému slohu už existujúcej veže. Interiér kostola je vybavený dubovými lavicami a neogotický oltár je zhotovený z pieskovca s mramorovými stĺpmi, dominuje mu socha Krista z bieleho mramoru. Organ vyrobila firma Bratia Rieger z Krnova, je dvojmanuálový a má 22 plných registrov.

EVANJELICKÝ KOSTOL SV. TROJICE NA NÁMESTI SNP

MESTSKÉ OPEVNENIE

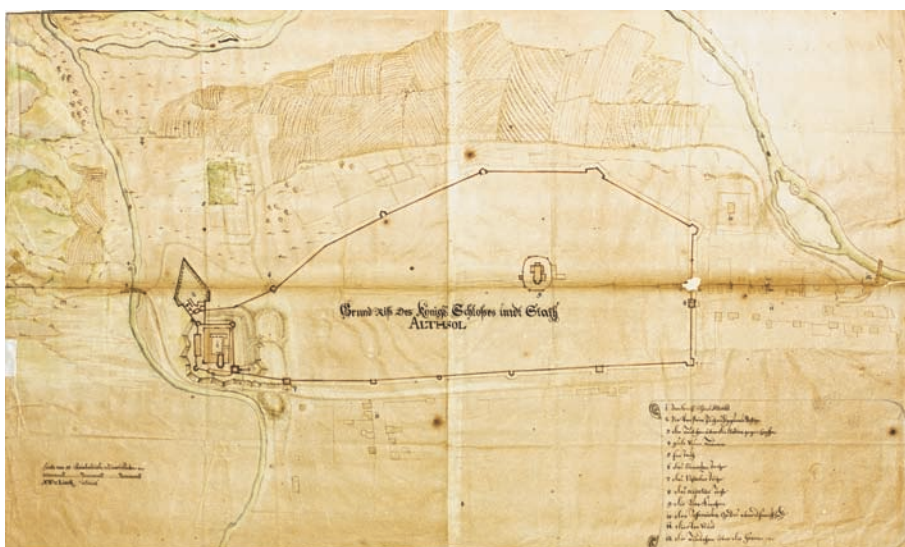
Okolo polovice 16. storočia v období ťaženia tureckých vojsk do vnútrozemia Uhorska vznikla potreba dôkladnejšieho opevnenia mesta. V prvom rade sa pozornosť sústredila na ochranu vstupov do mesta, kde vznikli nové brány. Štiavnická, alebo Krupinská brána chránila strategicky významný prístup do mesta z južnej strany. Cestu z juhovýchodnej strany strážila Víglašská brána. Hlavnú komunikačnú os mesta na severnej strane námestia uzatvárala tzv. Bystrická, alebo Hronská brána, od ktorej smerovala cesta do Banskej Bystrice. Až v roku 1590 zvolenský mešťania začali s výstavbou murovaného opevnenia, ktorého výstavba bola postupným procesom.

BAŠTA V ZÁPADNEJ LÍNII MESTSKÉHO OPEVNENIA

SEVEROVÝCHODNÝ BASTIÓN MESTSKÉHO OPEVNENIA

PŮDORYS ZÁMKU A MESTA S MESTSKÝM OPEVNENÍM V 17. STOROČÍ
(VOJENSKÝ ARCHÍV VO VIEDNI)

Na sklonku storočia boli dokončené hradby a bašty na východnej a čiastočne aj severnej strane. Zostávajúca severná a západná strana mesta boli aj naďalej ohradené vypletaným palisádovým plotom so zrubovými bránami. Tieto úseky boli zrejme dokončené v nasledujúcich rokoch na začiatku 17. storočia. Základom opevnenia bola hradba so strieľňami pre palné zbrane zosilnená dovnútra otvorenými baštami. Dodnes sa zachovala bašta v západnej línii opevnenia v Domanovom parku.

HRADISKO MŤOVÁ-PRIEKOPA

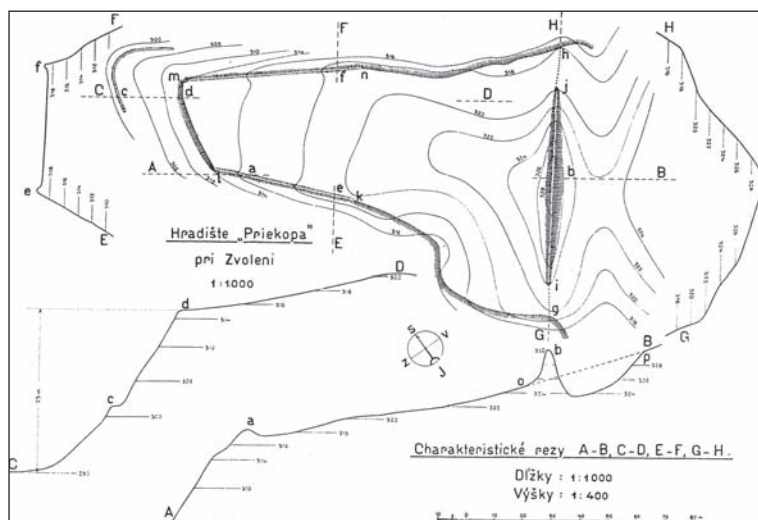
Odzrkadlením vývoja vo veľkomoravskom (posledné dve tretiny 9. storočia) a veľkomoravskom období (10. storočie) je vznik hradísk na výšinných polohách. Dôležitým centrom v 9.–11. storočí bolo hradisko nad

HRADISKO MÔŤOVÁ-PRIEKOPA

sútokom Slatiny a Neresnice v miestnej časti Zvolena-Môťovej, v polohe Priekopa. Lokalita sa nachádza na strategickej vyvýšenine nad sútokom Slatiny a Neresnice. V tridsiatych rokoch 20. storočia bola lokalita geodeticky zameraná a uvedená do literatúry Š. Janšákom. K výraznej devastácii hradiska prichádza od roku 1967, kedy tu bola zriadená záhradkárska osada. Archeologický výskum realizovaný v rokoch 1988–1992 pod vedením M. Mácelovej sa zameriaval na opevnenie a časť nádvorja.

Pôvodný tvar hradiska spolu s fortifikačnými objektmi mal tvar nepravidelného obdĺžnika s max. dĺžkou 165 m a šírkou 95 m a výmerou takmer jeden hektár. Na južnej strane bol vybudovaný jeho hlavný obranný prvok. Obranu zabezpečovala hrotitá šijovitá priekopa, ktorej hĺbka od úrovne nivelety predhradja sa pohybovala v rozmedzí 5,5–7,0 m. Tesne za ňou, z pohľadu exteriéru sa nachádzal sčasti zachovaný deštruovaný obranný drevozemný val so šírkou pri päte 14,5 m. Jeho výška v súčasnosti dosahuje takmer 3 metre.

PÔDORYS HRADISKA MÔŤOVÁ-PRIEKOPA OD ŠTEFANA JANŠÁKA

Výskumom sa zistilo niekoľko fáz výstavby opevnenia. Veľkomo-ravská časť mala tvar nepravidelného obdĺžnika s plochou takmer 1 ha, pravdepodobne v tomto období bol hrádok opevnený kamenno-zemným valom. Na výstavbu čelného kamenného múra o šírke 1,6 m bol použitý granolit pochádzajúci z lomu Hrádok pri Lieskovci. V 10. storočí bol na deštrukcii kamenného múra postavený val s komorovými konštrukciami a bermou na vonkajšej strane. Základ komôr tvorili horizontálne uložené

brvná, ktoré boli stabilizované vertikálnymi kolmi. Teleso obranného valu sa nachádza z južnej strany hradiska. V záverečnej fáze bolo na hlinito-kamenný val postavené kamenné murované opevnenie.

Vo vnútornom areáli, ktorý má výrazný pôdorys dvorcového typu, sa výskumom nezistila výraznejšia stavba, iba obytné zrubové objekty. Celkovo bolo zistených 12 objektov. Jeden objekt je na základe veľkomoravskej keramiky datovaný do 9. storočia. Z predveľkomoravského a veľkomoravského obdobia (8. až 9. storočie) sa v katastri Môťovej našla aj ďalšia lokalita – osada situovaná na pôvodnom sútoku Slatiny a Sekierskeho potoka, dnes zatopená vodami Môťovskej priehrady. V ďalších objektoch skúmaných na hrádke v Môťovej bola zistená keramika typická pre 10.–11. storočie. Dokladá to kontinuitu jeho využívania od 9. do 11. storočia. Hradisko zaniklo v ranouhorskom období v priebehu 11. storočia.

Z hľadiska funkcie mohol byť hrádok centrom správy mikroregiónu Zvolena i neďalekého Sliača. Pričom nie je vylúčená ani jeho strážna funkcia pri ochrane prístupu do oblasti Zvolena z juhu, podobne ako staršie líniové valy vybudované na Drahach a Bukovinke. Z rovnakého obdobia ako hrádok v Môťovej je hradisko postavené vo východnej časti Zvolenskej kotliny v Detve-Kostolnej, v polohe Kalamárka. Jeho počiatky siahajú už do obdobia formujúceho sa Nitrianskeho kniežatstva, čoho dôkladom sú nálezy blatnicko-mikulčického horizontu. V neskoroveľkomoravskom období bolo hradisko opevnené kamennými plentami. Počas svojej existencie malo dôležitú vojenskú i ekonomickú úlohu, nakoľko kontrolovalo obchodné cesty z Poiplia do oblasti Zvolena. Význam stráca po začlenení územia do Uhorského štátu.

VAL NA DRAHACH

Vývoj osídlenia vo Zvolenskej kotline bol od praveku úzko spätý s kontrolou dôležitej komunikačnej cesty, ktorá viedla z oblasti dnešnej Budapešti cez Poiplie, Krupinu, Zvolen, Oravu do priestoru Krakova. Uvedená trasa cesty sa v stredoveku spomína ako *Via Magna*. Ďalšia cesta viedla Pohroním a spájala juhozápadné Slovensko so Spišom. Tieto cesty sa križovali vo Zvolene a boli využívané už od praveku. Na jednej z vetiev cesty *Via Magna* sa nachádza východne od Pustého hradu vo Zvolene líniové valové opevnenie v polohe na Drahach. Vzhľadom k jeho konštrukcii a rozsahu zrejme val nebol vystavaný len na kontrolu cesty, ale mal aj obrannú funkciu, pričom chránil osídlenie južnej časti Zvolenskej kotliny pred útočníkmi z juhu. Archeologické nálezy z včasného stredoveku potvrdzujú pomerne veľkú hustotu obyvateľstva v tomto priestore (minimálne 14 osád), pričom zrejme hlavným dôvodom bol rastúci záujem o nerastné bohatstvo a rozmáhajúca sa metalurgická činnosť.

Val sa tiahne v dĺžke 509 metrov v smere SZ–JV, takmer od areálu neďalekého Pustého hradu po cestu nad riekou Neresnica. Vykazuje 84 m prevýšenie, od 380 m n.m v najnižšom mieste až po 464 m v najvyššom mieste, so 45,7 % sklonom svahu. O jeho existencii pochádzajú informácie už z konca 19. storočia, keď sa uskutočnil výskum J. Thomku a L. Leustácha na Pustom hrade. Za súčasť obrany Pustého hradu vtedy považovali aj kamenno-hlinité valy (šiance), ktoré sa tiahli v dĺžke 1,5 km od Pustého hradu juhovýchodným smerom až ku kameňolomu nad Neresnicou a západným smerom pokračovali až do 4 km vzdialenej ostrolúckej osady Gunda. Obdobný val rovnako s priekopou z južnej strany nachádzame juhovýchodne od Drah, na lokalite Bukovinka. V minulosti cez polohu Drah viedla južná cesta do Krupiny a ďalších regiónov, nasvedčuje tomu aj samotné pomenovanie lokality.

Prvý prieskum a zameranie valu uskutočnili v roku 2007 V. Hanuliak a D. Fertál, autor lesných turistických chodníkov vo Zvolene, ktorý val znovu objavil. Archeologický výskum valu realizoval J. Beljak a N. Beljak Pažinová v roku 2010. Val má drevozemnú komorovú konštrukciu, ktorú z južnej strany

REZ VALOM NA DRAHACH

lemovala do kameňa vysekaná priekopa. Teleso valu v mieste výskumu dosahovalo výšku 1,3 m. Šírka zdeštruovaného valu bola 9 m a šírka priekopy 5 m. Vnútro drevenej komory, ktorú tvorili dubové trámy bolo široké 3 m a vyplňal ho žltý lesný íl. Prepálené zvyšky po trámoch boli z južnej aj severnej strany hrubé približne 0,7 m. Val miestami ešte v súčasnosti dosahuje výšku takmer 2 m. Pôvodnú výšku valu môžeme na základe výpočtu hmoty pochádzajúcej z jeho komôr a nachádzajúcej sa v jeho bezprostrednej blízkosti odhadnúť na 4 m. Jeho obranu znásobovala priekopa pôvodne hlboká až 2 m. Útočníci tak mali pred sebou ťažko priechodnú bariéru vysokú až 6 m.

Val zanikol zrejme katastroficky – požiarom, potvrdzujú to uhlíky nachádzajúce sa v hornej vrstve komorovej konštrukcii. Otázne je, či bol zničený počas útoku, alebo ho zničili stavitelia po tom ako stratil strážnu funkciu. Odobrané vzorky dreva z komorovej konštrukcie hornej časti valu boli datované do 7. až 8. storočia (1280 $\pm$ 40 BP; 92,5 % pravdepodobnosť medzi roky 650–830 po Kr.), teda do predveľkomoravského obdobia.

V okolí valu na Drahach sa nachádza viacero úvozov – reliktov starých ciest, ktoré sú dodnes pomerne dobre viditeľné a zachytené boli terénnym, leteckým aj ALS (Airborne Laser Scanning) prieskumom. Celkovo v okolí Pustého hradu bolo za posledné roky mapovaných takmer 50 km historických ciest, ktoré sa nachádzajú na ploche vyše 16 ha.

Autori textov: PhDr. Ján Beljak, PhD., Doc. PhDr. Noémi Beljak Pažinová, Mgr. Dušan Buran, Dr.phil., Mgr. Ľubica Milanová, Ing. Arch. Zuzana Klasová, PaedDr. Mária Ťavodová, Mgr. Michal Šimkovic. Časť textov bola použitá do informačného letáku vypracovaného pre Dni európskeho kultúrneho dedičstva vo Zvolene v roku 2016.

Foto: Ján Beljak, Pavel Albert.

ZOZNAM ÚČASTNÍKOV

Augustýnová, Markéta, Mgr.
NPÚ Loket,
Toužimská 15, Plzeň 323 35
augustynovam@seznam.cz

Barz, Dieter
barz.burgen@t-online.de

Bednár, Peter, PhDr., CSc.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
nraubedn@savba.sk

Belčáková, Ingrid, doc. RNDr., PhD.
Fakulta ekológie a environmentalistiky, TU Zvolen,
Katedra UNECSO pre ekologické vedomie a TUR,
T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen,
belcakovaingrid@gmail.com

Beljak, Ján, PhDr., PhD.
Archeologický ústav SAV,
ul. Akademická 2, 949 21 Nitra
jan.beljak@savba.sk

Beljak Pažinová, Noémi, doc. PhDr., PhD.
Katedra archeológie,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre,
Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra
nbpazinova@ukf.sk

Bešina, Daniel, Mgr.
Katedra archeológie,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre,
Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra
danielbesina@gmail.com

Biederman, Jan, Mgr., PhD.
Vojenský historický ústav Praha
(U Památníku 2, Praha 3 – Žižkov, 130 05),
Vilímovská 24, Praha 6, 160 00
biederman.vhu@email.cz

Biedermanová, Magdaléna, Ing. arch.
Fakulta architektury, ČVUT Praha,
ústav památkové péče,
Vilímovská 24, 160 00 Praha 6 – Dejvice
magdalena.biedermanova@gmail.com

Bielich, Mário, Mgr., PhD.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
mariobielich@seznam.cz

Bielichová, Zora, Mgr.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
zora.miklikova@gmail.com

Borzová, Zuzana, Mgr., PhD.
Katedra archeológie,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre,
Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra
zborzova@ukf.sk

Botoš, Alexander, PhDr.
Gemersko-malohontské múzeum Rimavská Sobota,
Nám. M. Tonpu č. 5, 979 01 Rimavská Sobota
botos@gmmuzeum.sk

Cejp, Petr, Ing.
soukromá osoba,
Sopřeč 30, 533 16 Sopřeč
petr.cejp@ceskapojistovna.cz

Cejpová, Miroslava, Mgr.
Východočeské muzeum v Pardubicích,
Zámek č.p. 2, 530 02 Pardubice
cejpova@vcm.cz;

Čechura, Martin, Mgr.
Západočeské muzeum v Plzni, p.o.,
Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň
mcechura@zcm.cz;

Dudková, Veronika, Mgr.
Západočeské muzeum v Plzni, p.o.,
Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň
vdudkova@zcm.cz;

Fratričová, Monika, Mgr.
Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica,
Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica
monika.fratricova@pamiatky.gov.sk

Frolík, Jan, PhDr., CSc.
Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,
Letenská 4, 118 01 Praha 1
frolik@arup.cas.cz

Frolíková, Drahomíra, PhDr., PhD.
Archeologický ústav AV ČR Praha, v. v. i.,
Letenská 4, 118 00 Praha 1
frolikova@arup.cas.cz

Gabriel, František, doc. PhDr., Ph.D.
Katedra archeologie,
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni,
Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň
frgabr@kar.zcu.cz

Hanuliak, Milan, PhDr., DrSc.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
milan.hanuliak@savba.sk

Harčár, Peter
Pamiatkový úrad SR Bratislava,
Krajský pamiatkový úrad Prešov,
Hlavná ul. č. 115, 080 01 Prešov

Hložek, Josef, PhDr., PhD.
Katedra archeologie ZČU v Plzni,
Sedláčkova 15, 301 00 Plzeň
hlozek@kar.zcu.cz

Hlubek, Lukáš, Mgr.
Vlastivědné muzeum v Olomouci,
Náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc
hlubek@vmo.cz

Hrubý, Petr, Mgr., PhD.
Ústav archeologie a muzeologie FF MU Brno,
Joštova 13, 602 00 Brno
Petrsilberbergbau@seznam.cz

Chovancová, Lýdia, Ing. arch.
súkromná osoba,
Námestie Slobody 19, 812 45 Bratislava 1
chovancova.lydia@gmail.com

Janovský, Martin, Bc.
Ústav pro archeologii, FF UK,
Celetná 20, Praha 1, 116 36
janovskym@email.cz

Jakubčinová, Miriam, Mgr.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
miriam.jakubcinova@savba.sk

Jordánková, Hana, PhDr.
Archiv města Brna,
Dominikánské nám. 1, 601 67 Brno
jordankova.hana@brno.cz

Kursová, Lucie, PhDr.
Regionální muzeum v Teplicích,
Zámecké nám. 14, 415 10 Teplice
kursova.rmt@seznam.cz

Labuda, Jozef, PhDr., CSc.
Slovenské banské múzeum Banská Štiavnica,
ul. Kammerhofska 2, 969 01 Banská Štiavnica
labuda@muzeumb.sk

Látková, Michaela, Mgr., PhD.
Archeologický Ústav AV ČR Brno, v. v. i.,
Archeologická základna Mikulčice,
696 19 Mikulčice 736
latkova@arub.cz

Lengyelová, Tünde, PhDr., CSc.
Historický ústav SAV,
Klemensova 19, 814 99 Bratislava
tundelengyelova@gmail.com

Lesák, Branislav, PhDr.
Mestský ústav ochrany pamiatok,
Uršulínska 9, 811 01 Bratislava
muop@bratislava.sk

Ławrynowicz, Olgierd
Uniwersytet Łódzki, Polska,
Instytut Archeologii,
ul. Narutowicza 65, 90-131 Łódź
olgierdławrynowicz@uni.lodz.pl

Loskotová, Irena, PhDr., PhD.
Ústav archeologie a muzeologie FF MU,
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
irena@phil.muni.cz

Mácelová, Marta, PhDr., PhD.
dôchodca,
Tulská 27, 97404 Banská Bystrica
marta.macelova@gmail.com

Miňo, Martin, Mgr.
Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica,
Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica
mino.martin@pamiatky.gov.sk

Modranský, Juraj, Ing., PhD.
Fakulta ekológie a environmentalistiky TU,
T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen
modransky@tuzvo.sk

Mordovin, Maxim
Univerzita Eötvösa Loránda,
Katedra Stredovekej a Včasne Novovekej Archeológie,
Múzeum krt. 4/b, 1088 Budapest
maxim.mordovin@gmail.com

Musil, Jan, PhDr.
Regionální muzeum v Chrudimi,
Široká 86, 537 01 Chrudim
musiljanarche@gmail.com

Nemeš, Jaroslav, doc. Mgr., PhD.
Katolícka univerzita, Filozofická fakulta,
Katedra histórie,
Hrabovská 1, Ružomberok 034 01
Jaroslav.nemes@ku.sk

Nechvátal, Bořivoj, PhDr., CSc.
Archeologický ústav AV ČR, v.v.i.,
Výzkum Vyšehrad,
Štulcova 4, 120 00 Praha

Netolický, Petr
Katedra archeologie, Západočeská univerzita v Plzni,
Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň
pet01@kar.zcu.cz

Nezvalová, Lucia, Mgr.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
nezvalovalucia@gmail.com

Orna, Jiří, Mgr.
Západočeské muzeum v Plzni, p. o.,
Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň
jorna@zcm.cz

Papajík, David, prof. PhDr., PhD.
Katedra histórie FF Katolíckej univerzity v Ru-
žomberku,
Hrabovská cesta 1B, Ružomberok
david.papajik@ku.sk

Pauditšová, Eva, doc. RNDr., PhD.
Prírodovedecká fakulta,
Univerzita Komenského v Bratislave,
Katedra krajinnej ekológie,
Ilkovičova 6, Mlynská dolina, 842 15
epaudits@gmail.com

Plaček, Miroslav, doc. Ing. PhDr.
Ústav archeologie a muzeologie,
Filozofická fakulta MU v Brně,
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
mplaczek@seznam.cz, 31971@mail.muni.cz

Poláková, Zuzana, Mgr., PhD.
Archeologický ústav SAV v Nitre,
Akademická 2, 949 21 Nitra
nrauzpol@savba.sk

Procházka, Milan, Mgr.
Katedra archeologie ZČU v Plzni,
Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň
mprochi@kar.zcu.cz

Prokhnenko, Igor, PhD.
Užhorodská národná univerzita,
pl. Národná, 3, 880 00 Užhorod
prohnenkoigor@ukr.net; 0505030403

Repka, Dominik, Mgr., PhD.
Katedra archeológie,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre,
Hodžova 1, 949 74 Nitra
dreпка@ukf.sk

Řebounová, Otakara, Mgr.
Archiv hlavního města Prahy,
Archivní 6, 149 00 Praha 4
Oti.Rebounova@seznam.cz

Ruttikay, Matej, doc. PhDr., CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2, 949 21 Nitra
matej.ruttikay@savba.sk

Samuel, Marián, Mgr. RNDr.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
nraausamu@savba.sk

Sedláčková, Lenka, Mgr.
Archaia Brno o. p. s.,
Bezručova 15, 602 00 Brno
lsedlackova@archaiabrno.cz

Schneiderwinklová, Pavlína, Mgr.
NPÚ Loket,
Kostelní 81/25, 357 33 Loket
pavlina_ss@seznam.cz

Slámová, Martina, Ing., PhD.
Technická univerzita vo Zvolene,
T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen
martina.slamova@tuzvo.sk

Slivka, Michal, doc. PhDr., CSc.
Katedra Archeológie FiF UK v Bratislave,
P. O. BOX 32,
Gondova 2, 814 99 Bratislava
michal.slivka@uniba.sk

Smetanová, Petra, Mgr.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
petra.smetanova@savba.sk

Staněk, Pavel, Mgr.
Archaia Brno o. p. s.,
Bezručova 15, 602 00 Brno
stanek@archaiabrno.cz

Šimončíčová Koášová, Petra, Mgr., PhD.
Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave,
Uršulínska 9, 811 01 Bratislava
almos@post.cz

Šimunková, Katarína, Mgr.
Katedra archeológie,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre,
Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra
nbpazinova@ukf.sk

Tymonová, Markéta, PhDr. et PhDr., PhD.
Ústav archeologie Slezské univerzity v Opavě,
Masarykova třída 343/37, 746 01 Opava
marketa.tymonova@fpf.slu.cz

Uličný, Marián, Mgr., PhD.
Pamiatkový úrad SR Bratislava,
Krajský pamiatkový úrad Prešov,
Hlavná ul. č. 115, 080 01 Prešov
marian.ulicny@pamiatky.gov.sk

Vanglová, Terézia, Mgr.
Archeologický ústav SAV,
Akademická 2, 949 21 Nitra
t.vanglova@gmail.com

Varhaník, Jiří, JUDr.
Staré Sedlo 26, 398 07 Orlík nad Vltavou

Vinogradsky, Larisa, dr.
Archeologický ústav NAS Ukrajiny,
12, Hrdinovia Stalingradu Street, 042 10 Kyjev
larissav@bigmir.net

Vojteček, Marek, Mgr., PhD.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2, 949 21 Nitra

Vrána, Jakub, Mgr.
Archeologické centrum Olomouc, p. o.,
U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
vrana@ac-olomouc.cz

Vránová, Vendula, Mgr., PhD.
Archeologické centrum Olomouc, p. o.,
U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
vranova@ac-olomouc.cz

Wojenka, Michał, PhD.
Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego,
ul. Gołębia 11, 31-007 Kraków
michal.wojenka@uj.edu.pl